

Marikainen
Väänänen

POPULISMI - POLITIIKKAA JA POLTINMERKKI :

SMP:N ROOLINMUUTOS

Timo Juhani Soini

Valtio-opin koulutusohjelman
yleisen suuntautumisvaihto-
ehdon pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 1988

Tiedekunta/Osasto — Fakultet/Sektion/ — Faculty		Laitos — Institution — Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Yleisen valtio-opin laitos	
Tekijä — Författare — Author Soini, Timo			
Työn nimi — Arbetets titel — Title Populismi — Poliitiikkaa ja poltinmerkki S(uomen) M(aaseudun) P(uolueen) roolinmuutos			
Oppiaine — Läroämne — Subject Yleinen valtio-oppi			
Työn laji — Arbetets art — Level	Aika — Datum — Month and year	Sivumäärä — Sidoantal — Number of Pages	
Pro gradu-tutkielma	Huhtikuu 1988	103 s	
Tiivistelmä — Referat — Abstract			
<p>Tutkimuksessa on tarkasteltu populismia ja Suomen Maaseudun Puolueen yhteiskunnallista roolinmuutosta sekä populismin käyttöä lyömäaseena arkipäivän poliittisessa valtataistelussa. Tutkimuksen pääpaino on Suomen Maaseudun Puolueen populismissa ja sen aatteellisessa sisällössä. Tutkimuksen tavoitteena on siis ollut SMP:n populismin määrittäminen ja SMP:n yhteiskunnallisen roolinmuutoksen osoittaminen. SMP:n yhteiskunnallisen roolinmuutoksen taustalla on käsitys, että populismi kesyntyy menestyksen myötä. Tutkimuksessa on seurattu SMP:n populismin syntyä ja kehitystä jyrkän populismin puolueesta mukautuneen populismin puolueeksi.</p> <p>SMP:n populismi on kokenut roolinmuutoksen jyrkästä populistista mukautuneeseen populismin välivaiheen kautta. Tämä prosessi on kestänyt lähes kolmekymmentä vuotta (1959-1988). Tähän periodiin mahtuu traditionaalinen aatteellinen populismi (pienviljelijäradikalismi), taktinen populismi (populismi Suomen presidentinvaaleissa 1968-1988) ja pragmaattinen mukautunut populismi (SMP:n hallitusaseman vakiintuminen). Populismi on kansainvälinen ilmiö. Tämän vuoksi tutkimuksessa käsitellään lyhyesti myös muutaman muun länsimaisen demokratian; Ranskan, Tanskan ja Norjan populistisia puolueita. Populismi on aina hyvin nationalistista, tämä tulee selvästi esiin tarkasteltaessa eri valtioiden populistisia liikkeitä. Populistisilla puolueilla ei juuri niiden omaleimaisuuden ja kansallisten erityispiirteiden johdosta ole kansainvälistä yhteistyöelintä.</p> <p>Populismi on hyvin laaja ja monisyinen tutkimuskohde. Populismiin liittyy aina voimakkaasti kansa ja sen kollektiivisten traditioiden ihannoiti. Populismi on tavallisesti korostetun kansallista, ja se heijastaa kunkin yhteiskunnan ominaispiirteitä. Populismi on kansan aate, mutta se vaatii lähes aina karismaattisen johtajan tai intellektuelliryhmän johtajakseen. Populismi on joustava aate, joka kykenee uudentamaan itseään. Populismi on poliitiikkaa politiikan joukossa.</p> <p>Populismia käytetään myös lyömäaseena arkipäivän poliittisessa valtataistelussa. Populismilla on julkisuudessa hyvin negatiivinen kaiku, siksi uudet poliittiset ryhmät on helppo leimata epäluotettavalla populismin poltinmerkillä.</p> <p>Tutkimuksessa ovat lähteinä olleet niin kotimainen kuin ulkomainen populismikirjallisuus. Ulkomaisesta populismikirjallisuudesta on ammennettu populismin teoriaa ja kotimaisesta populismikirjallisuudesta on poimittu lähinnä SMP:n populismin erityispiirteitä. Edellisten rinnalla ja lisäksi tutkimuksessa on käytetty runsasta lehtileikeaineistoa. SMP:n populismin erityispiirteiden esiintuomiseksi on tutkimuksessa lisäksi haastateltu SMP:n populismin päätulkitsijaa Veikko Vennamoa.</p>			
Avainsanat — Nyckelord — Keywords Suomen poliittinen järjestelmä — populismi — vennamolaisuus			
Säilytyspaikka — Förvaringställe — Where deposited Valtiotieteellisen tiedekunan kirjasto			
Muita tietoja — Övriga uppgifter — Further information			

SISÄLLYS

	sivu
1. JOHDANTO	1
2. POPULISMIN KÄSITE	4
2.1. Mitä populismi on?	4
2.2. Demagogit, pelastajat ja kansa	6
2.2.1. Demagogit	6
2.2.2. Pelastajat	8
2.2.3. Kansa kaikkivaltias	10
3. POPULISTISET LIIKKEET JA PUOLUEET	12
3.1. Poujadismi	14
3.2. Populismi ja protestipuolueet Pohjoismaissa	16
3.2.1. Mogens Glistrupin Edistyspuolue	18
3.2.2. Anders Langen Puolue (nyk. Edistyspuolue)	20
3.2.3. Vennamolaisuus	23
4. SMP:N POPULISMI	25
4.1. SMP ja Suomen Pienviljelijäin Puolue	25
4.2. Veikko Vennamo	28
4.3. SMP:n ideologiset lähtökohdat	31
4.4. Vennamolaisen satumaa	38
5. SMP:N ROOLIN MUUTTUMINEN	40
5.1. Jyrkkä populismi	41
5.2. Välivaiheen populismi 1979-1986	50
5.3. Mukautunut populismi 1986-	58
6. PRESIDENTINVAALIT - VÄYLÄ SMP:N POPULISMIN NOUSULLE	64
6.1. SMP ja Kekkonen valtakausi	64
6.1.1. Vuoden 1968 presidentinvaalit	65
6.1.2. Poikkeuslaki	68

6.1.3. Me tulemme taas	71
6.3. Koivisto-ilmiö vuonna 1982	73
6.4. Populistit presidenttipuolueena	75
7. POPULISMI LYÖMÄASEENA	79
7.1. Populismin poltinmerkki	79
7.2. Se on vain protestia	83
7.3. Demari vai vennamolainen	86
7.4. Populistin paikka	89
8. POPULISMIN TULEVAISUUS	92
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	95
LÄHTEET	99

1. JOHDANTO

Populismi on poliittisen keskustelun käytetyimpiä muotisanomia. Useissa eri yhteyksissä ehdotuksia, ihmisiä ja ryhmiä kutsutaan populistisiksi. Populismi-termin käyttö on jo jonkin aikaa ollut epäjohdonmukaista ja sekavaa. Pro gradu-tutkielmani tarkoituksena on määrittää populismin aatesisältö ja käsite. Pääpaino on Suomen Maaseudun Puolueen populismissa ja SMP:n yhteiskunnallisessa roolinmuutoksessa.

Populismin tutkija Peter Wilesin näkemyksen mukaan populismi kesyyntyy menestyksen myötä. Tarkoituksenani on osoittaa Suomen Maaseudun Puolueen populismin kesyyntymisen menestyksen ja hallitusvastuun myötä. SMP:n populismi on kokenut roolinmuutoksen jyrkästä populismista mukautuneeseen populismiin. Tämä prosessi on kestänyt lähes kolmekymmentä vuotta. Tähän periodiin mahtuu traditionaalinen aatteellinen populismi, taktinen populismi (mm. populismi Suomen presidentinvaaleissa) ja pragmaattinen mukautunut populismi.

Populismi ei ole pelkästään suomalainen ilmiö. Tämän vuoksi esittelen tutkielmassani lyhyesti myös muutaman muun länsimaan; Ranskan, Tanskan ja Norjan populistisia liikkeitä ja niiden taustaa.

Populismista on myös tullut tehokas poliittinen lyömäase. Vakiintuneet poliittiset voimat ja niiden propagandakoneis-

tot käyttävät populismia arkipäivän poliittisessa valtataistelussa lyömäaseena uusia nousevia ryhmiä vastaan. Kaikki ns. vakiintuneet poliittiset voimat ovat saaneet populismista yhteisen aseensa uusia yrittäjiä vastaan. Niiden pyrkimyksenä on painaa populismin poltinmerkki kaikkiin niiden ulkopuolelta tuleviin poliittisiin tai aatteellisiin ryhmiin, olivatpa niiden uusien ryhmien aatteelliset peruslähtökohdat minkälaiset tahansa.

Tutkimukseni lähtökohtana ovat Ernst Gellnerin ja Ghita Ionescun toimittaman kokoomateoksen *Populism - It's meanings and national characteristics* ja Margaret Canovanin *Populism* -teoksen luoma tutkimustraditio. Suomen Maaseudun Puolueen populismin tutkimuksessa perusaineistonani on Voitto Helanderin ja Risto Sänkiahon SMP:ta koskevat tutkimukset. Näiden perus- ja taustaselvitysten avulla olen runsaita sanomalehtiartikkeleita hyväksi käyttämällä hahmottanut populistisen SMP:n roolinmuutoksen ja sen seuraukset.

Populismin käytöstä lyömäaseena ei ole selkeää tutkimustraditiota. Lähtökohtanani on ollut länsimaisen poliittisen käytännön mukainen tilanne, jossa puolueet ovat monopolisoineet vallan itselleen.¹ Vakiintuneet puolueet karsastavat uusia yrittäjiä, koska niille vuotava valta on ollut heiltä pois. Tältä pohjalta olen hahmotellut näkemykeni populismin käytöstä arkipäivän poliittisen valtataistelun leimaavana lyömäaseena. Toivomukseni on, että olen tältä osin pystynyt

1. Sänkiaho, alustus populismi-seminaarissa 28.11.1985.

laajentamaan populismintutkimuksen kenttää ja antamaan vi-
rikkeitä entistä ennakkoluulottomammalle populismin tutki-
miselle.

Tutkielmani lähteet muodostuvat sekä kotimaisesta että ul-
komaisesta populismikirjallisuudesta sekä runsaasta lehti-
leikeaineistosta. Tutkielmaani olen yrittänyt ryydittää
SMP:n kunniapuheenjohtajan Veikko Vennamon haastattelulla.
Erityisenä haasteena olen kokenut populismin negatiivisen
maineen ja kiistanalaisuuden. Ensimmäiselle umpisolmulle
päästään heti, kun lähdetään määrittelemään populismia.
Onko populismi aate, demagogiaa vai lyömäase tai kaikkea
niitä? Siitä seuraavilla sivuilla.

2. POPULISMIN KASITE

Tutkijan on aina vaikeata olla objektiivinen. Populismin kohdalla tämä on vaikeata erityisesti siksi, että populismi on vihamielistä intellektuelleja kohtaan. Tutkijoilla on ennakkoasenteita populismia kohtaan, jotkut jopa pelkäävät sitä. Tämä vaikuttaa heidän tulkintoihinsa populismista.¹

Saman populistisen ilmiön tulkinta voi olla näkökulmasta riippuen täysin erilainen. Esimerkiksi Yhdysvaltojen 1800-luvun populistit voidaan näkökulmasta riippuen nähdä joko takametsien neurootikkoina tai sankarillisina demokratian esitaistelijoina.²

Jotta populismin tutkimisessa voisi päästä edes jonkinasteiseen objektiivisuuteen on parasta käsitellä populismia kuin kolikkoa. Raha asetetaan pystyasentoon ja sitten tutkitaan sen saman kolikon eri puolet.

2.1. Mitä populismi on?

Populismin määritelmistä mielestäni osuvin ja pelkistetyin on Peter Wilesin esittämä määritelmä. Populismia Wilesin mielestä on jokainen uskonkappale tai liike, joka perustuu seuraavalle pääpremissille:

"Hyve asuu yksinkertaisissa, tavallisissa ihmisissä, joita

1. Canovan, s.11.

2. - " -

kansasta on valtaosa, ja heidän kollektiivisissa traditioissaan."¹

Wiles on hahmottanut populismia syndroomana. Tämä syndrooma muodostuu eri elementeistä, jotka voidaan yhteenvetona esittää seuraavasti:

"Populistit painottavat enemmän moraalisia katsontakantoja kuin tarkalleen rajattua ohjelmaa, populismi tarvitsee johtajia, jotta mystinen kontakti kansaan voidaan saavuttaa, ja se odottaa näiden johtajien jakavan tavallisen kansan elämäntavan. Populismi on enemmän liike kuin pitkälle organisoitunut puolue. Populismi on anti-intellektuaalista eikä sillä ole juurikaan tarkkaa ideologiaa. Populismi on anti-establismenttista, ja se syntyy niiden ihmisten keskuudessa, jotka tuntevat olevansa vallankäytön ulkopuolella. Populismi ei lietso luokkasotaa eikä ihannoi väkivaltaa. Populismi korruptoituu/kesyyntyy helposti menestyksen myötä. Populismi sympatisoi pienyrityksiä ja on vihamielinen rahamiehiä kohtaan. Tämän lisäksi se suosii monetaristista rahan inflaatiota ja osuustoiminnallisia organisaatioita. Useimmiten se suosii myös valtion avun jakamista ja tasa-arvoisuutta, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Populismi nousee usein maaseutualueilla, mutta sitä voi esiintyä myös kaupunkiympäristössä. Populismi on uskonnollista ja vihamielistä tiedettä ja tekniikkaa kohtaan. Tämän lisäksi populismiin liittyy nostalginen menneisyyden ihannointi. Populismi on isolationalistis-

1. Wiles, s.166 Ionescun & Gellnerin teoksessa.

ta ja anti-imperialistista. Se on jonkin verran taipuvaista lievään rasismiin, joskin sen yleinen moraalinen maine on melko hyvä".¹

Populisteille kansan ääni on Jumalan ääni.² Populismi on sisäisen äänen kuulemistä. Se syntyy vakaumukselle vastakaisissa olosuhteissa. Populismi on samanaikaisesti sekä hätähuuto että kansan ääni. Populismi on jotain olemassa olevaa, se on osa arkipäivää ja sen rutiineja.

2.2. Demagogit, pelastajat ja kansa

Populismia voi kuvailla kaikenlaisilla laatusanoilla, sitä voi jäsentää lukemattomilla eri tavoilla, mutta siitä voi myös saada otteen. Tämän otteen saaminen edellyttää rankkaa rajaamista. Populismin kolmijalkani muodostuu "demagogeista", "pelastajista" ja "kansasta".

2.2.1. Demagogit

Populismilla on huono maine. Siihen liitetään hyvin vahva negatiivinen lataus. Usein populismilla tarkoitetaan tosioiden yksinkertaistamista, vastuuttomia lupauksia, tunnepitoista agitaatiota ja kansan kosiskelua halpahintaisin keinoin ihmisten ennakkoluuloja ruokkimalla.³

1. Canovan, s.290-291, tarkemmin Wiles, s.167-171 Ionescun & Gellnerin teos.

2. Riker, s.11.

3. Huvudstadsbladet 1.12.1985.

Arkisessa politiikan kielessä populismilla tarkoitetaan kansan suosion kosiskelua, mahdottomien lupailua, demagogiaa ja ihmisten kateuden hyväksikäyttöä.¹

Populistien argumentaatio nähdään heikkona ja teesit iskulauseenomaisina. Populistit nähdään demagogeina, kansankiihoittajina. Nämä demagogit käyttävät "yksinkertaista" tavallista kansaa omien etujensa astinlautana. Kerran yhteiskunnan kyydistä pudonnutta kansanosaa petetään siis vielä kerran. Petetty pettyy siis jälleen kerran?

Näistä demagogeista eivät muut poliittiset puolueet, ryhmittymät ja johtajat pidä. Oikeistolaiset näkevät heidät kansanvillitsijijöinä, ja vasemmistolaiset näkevät heidät fasismin siemeninä.

Keitä sitten ovat nämä populismille huonon maineen hankkineet demagogit? Suomessa heitä edustaa Veikko Vennamon perustama Suomen Maaseudun Puolue, Tanskassa Mogens Glistrupin perustama Edistyspuolue, Norjassa Anders Langen perustama Anders Langen Puolue, jonka nimi on nyttemmin muutettu Edistyspuolueeksi, ja jota johtaa Carl I Hagen, Ranskassa Pierre Poujadeen poujadistit ja Yhdysvalloissa vaikuttaneet kansanvillitsijät, mm. Huey Long.

Nämä puolueet nähdään myös protestiliikkeinä, joilla ei ole mitään kokonaisvaltaista yhteiskuntakäsitystä. Populististen puolueiden ohjelmat, sikäli kuin ne on kirjattu, ovat hyvin

1.Helsingin Sanomat 30.11.1985.

konkreettisia, ja ne sisältävät selkeän vaatimuksen vähäpätöisiltä näyttäviin asioihin.

Populismi tarvitsee vahvoja ja karismaattisia johtajia. Populististen liikkeiden ja puolueiden organisaatiot ovat hyvin heikkoja. Ne tulevat vallitsevan establistmentin ulkopuolelta, ja niiltä puuttuu suhteet vallitsevaan byrokraatiin. Nämä puutteet korvataan vahvalla ja karismaattisella johtajalla.

Populistijohtaja on aina etevä poliittisessa retoriikassa ja kielenkäytössä. Hän on kansanomainen ihminen, johon on helppo samaistua.¹ Hän on yleensä, tai ainakin sellaisena hänet kuvataan, epäpoliittinen henkilö, joka on olosuhteitten pakosta ja yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden johdosta joutunut mukaan. Hänet voidaan nähdä sekä demagogina että pelastajana.

2.2.2. Pelastajat

Populistijohtajat herättävät voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan. He ovat joko ihmisiä huijaavia demagogeja tai viimeisen mahdollisuuden tarjoavia pelastajia.

Populismin synnyn taustalla ovat yleensä syvät yhteiskunnalliset muutokset. Yhteiskunnallinen uudenaikaistuminen ja voimakas rakennemuutos muodostavat uhkan turvalliselle tulevai-

1. Eatwell, s.74-75/Cerny.

suudelle.¹ Populistien poliittinen kannattajakunta koostuu ihmisistä, jotka pelkäävät joutuvansa kehityksen jalkoihin.² Populismien kannattajat tukeutuvat perinteisiin arvoihin ja hyveisiin.³

Pelastajilla on pelkääville vastaus. He myötäilevät kansan mielipidettä, he kuuntelevat ihmisiä, he ottavat ihmiset tosissaan ja he luovat toivoa tulevaisuuteen. Populistinen pelastaja maalaa yleisölleen synkän kuvan, joka varmasti monilta osin on täysin todellinen, ja antaa myös keinon uhan voittamisesta.

Populistinen pelastussanoma ottaa aina yleisönsä. Populismi on tämänpuoleista gospelsia, se on ilosanomaa köyhille ja vaikeuksissa oleville. Puhe löytää suoraan asian ytimeen.⁴

Populistinen puhe on usein suoraan sydäimestä pulppuavaa, lauseiden muotoilu ei oikein ota onnistuakseen, mutta puhujan vilpittömyys on silmiinpistävää.⁵

Miten nämä populistiliikkeiden keulakuvat ja kyläpuhujat pitäisi nähdä? Heidän kansasuosiostaan ei voi olla epäilystä, he ovat kansanomaisia ja he ovat antaneet kannattajilleen

1. Eatwell, s.72-73/Cerny.

2. von Bonsdorff, s.197.

3. Helander, s.62-65.

4. Canovan, s.33.

5. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

todellisia etuja.¹ Toisaalta he ovat kyynisiä manipulaattoreita, jotka muistavat täyttää omatkin taskunsa.

Pelastajalla on sanoma yleisölle. Hän vahvistaa kuulijakuntansa käsityksiä. Hän tarjoaa teknokraattiselle ja monimutkaiselle yhteiskuntakuvaukselle vaihtoehdon. Pelastaja konkretisoi esimerkein kuulijakuntansa yhteiskunnallisen tilan. Tämän vuoksi populismi nousee uudestaan ja uudestaan. He yksinkertaisesti kertovat yleisölleen sen, mitä nämä haluavat kuulla. Joskus luullaan, että heidät on lopullisesti suljettu laatikkoon, mutta heti kun kansi avataan, he ilmestyvät uudestaan näkyville.²

Populismin kolmio seisoo kuitenkin kärjellään. Demagogit ja pelastajat saavat mahdollisuutensa kansalta. Mikä on tämä populistin kansa?

2.2.3. Kansa kaikkivaltias

Populististen liikkeiden keskeisimpään käsitearsenaaliin kuuluu kansa, jonka tahtoa populistiset liikkeet katsovat edustavansa. Kansa koostuu yhteisöissä asuvista ihmisistä. Kansa on siis käsitettävä lähinnä ihmisyksilöiden muodostamaksi kokonaisuudeksi, jota sitoo toisiinsa yhteiset arvot, normit, kokemukset ja yhteenkuuluvaisuuden tunne paljon suuremmassa määrin kuin muodolliset organisaatiot.³

1. Canovan, s.158.

2. Kaleva 2.10.1987.

3. Helander, s.16.

Kansa on laaja käsite. Kun populistit puhuvat kansasta, he voivat tarkoittaa kaikkia ihmisiä tai tavallisia ihmisiä.¹ Kuitenkin lähes aina populismi vetoaa tähän tavalliseen kansaan. Tavallisena kansana taas nähdään ne, jotka eivät ole eliitin jäseniä.

Yksi populismin vakavimmista heikkouksista on samaisen kansakäsitteen heikkous. Se on hyvä iskulause, mutta sillä ei ole mitään tarkkaa merkitystä. Mutta se, mikä on akateemiselta kannalta heikkous, voi kuitenkin olla poliittinen tilaisuus. Juuri tuo epämääräisyys ja tunnepitoinen resonanssi tekee siitä tehokkaan taisteluhuudon. Tästä on hyvä esimerkki Suomesta SMP:n poliittinen slogani Kyllä kansa tietää.

Suurinta osaa ns. moderneista demokratioista ei hallita kansan toimesta. Tämän ovat osoittaneet Schumpeter ja muut eliittiteoreetikot. Näitä valtioita hallitaan vallitsevien eliittien taholta vallitsevien instituutioiden avulla.² Nämä hallitsijat ovat kansalaisille sitten pienemmässä tai suuremmassa vastuussa.

Kansa ei voi kuitenkaan hallita järjestäytyneenä kokonaisuutena niin kuin populistit olettavat.³ Kysymykseksi jää siten lähinnä se, onko hallitus valittu johtamaan ja tekemään aloitteita vai seuraamaan yleistä mielipidettä? Onko demokration tarkoitus hallita kansan toimesta vai kansan hyväksi?⁴

1. Canovan, s.277.

2. Sama, s.199.

3. Riker, s.244.

4. Clemens, s.2.

Näihin kysymyksiin ei ole aivan yksiselitteisiä vastauksia. Paras tie päästä sisään populismiin on tarkastella populistisia liikkeitä ja puolueita.

3. POPULISTISET LIIKKEET JA PUOLUEET

Populismi ei ole pelkästään tämän päivän ilmiö. Populismille ei kuitenkaan ole osoitettavissa varsinaista oppi-isää. Valtistusfilosofi Rousseauta on joidenkin tutkijoiden esityksissä pidetty yhtenä esipopulistina. Rousseau'n ajattelussa on saattanut ilmetä joitain populismiin viittaavia ituja, mutta näitä ituja ei voida pitää riittävinä, jotta Rousseau voitaisiin nostaa populismin oppi-isäksi.

Keskiaikaisia talonpoikaismellakoita Euroopassa, etenkin Englannissa, voidaan pitää tietynlaisena esipopulismina. Nämä ilmiöt olivat kuitenkin vielä varsin hajanaisia, ettei niitäkään vielä voida pitää varsinaisena populismina. Populismin juuret ovat löydettävissä keisarillisen Venäjän Narodniki-liikkeestä ja Yhdysvaltojen 1800-luvun lopun talonpoikaisliikehdinnästä.

Populismi ei siis ole mikään tämän päivän muoti-ilmiö. Se muuttaa muotoaan ja on muuntautumiskykyinen. Tässä työssä mielenkiinto on ns. länsimaisten demokratioiden populismissa. Demokratialla länsimaisissa valtio-opillisissa teoksissa tarkoitetaan lähinnä edustuksellista demokratiaa.¹ Tällai-

1. Canovan, s.175-180.

sia edustuksellisia demokratioita ovat mm. Pohjoismaat ja Ranska.

Rudolf Heberle määrittelee sosiaalisen liikkeen siten, että se tarkoittaa ryhmän kollektiivisia yrityksiä aiheuttaa muutos tietyissä sosiaalisissa instituutioissa tai luoda kokonaan uusi järjestelmä.¹ Populistiset liikkeet syntyvät nimenaan reaktioina, usein voimakkaana protestina, vallitseville oloille. Toimintansa alkuvaiheissa näillä liikkeillä ei ole juurikaan minkäänlaista organisaatiota, mutta jos niiden vaikutus muodostuu pitempiaikaiseksi, ne todennäköisesti organisoituvat tavalla tai toisella.

Lontoossa vuonna 1967 pidetyssä populismia käsitelleessä tiedemieskongressissa Georg Hall esitti seuraavan populististen liikkeiden perusominaisuuksia koskevan määrielmän: "Populistiset liikkeet ovat liikkeitä, jotka pyrkivät hyödyntämään kansaa kokonaisuudessaan. Tämä on tulosta tavallisesti valtarakenteesta vieraantuneiden intellektuellien reaktiosta nopean taloudellisen, sosiaalisen, sivistyksellisen tai poliittisen muutoksen aiheuttamaa painetta vastaan. Näitä liikkeitä luonnehtii usko yksinkertaisempien ja perinteisempien muotojen ja arvojen palauttamiseen tai niiden mukauttamiseen. Nämä arvot ovat peräisin kansasta, etenkin sen vanhoillisemmasta osasta, joka katsoo velvollisuudekseen olla näiden hyveiden säilyttäjänä".² Tähän Hallin esittämään

1. Helander, s.10.

2. Sama, s.14.

määritelmään on laajasti yhdytty. Populististen liikkeiden, puolueista puhumattakaan, tarkastelun tekee vaikeaksi se, että vain harvat niistä puolueista tai liikkeistä, jotka on leimattu populistisiksi, ovat itse sellaisiksi tunnustautuneet.¹

Tätä ilmentää hyvin sekin tosiseikka, ettei "populistista internationaalia" koskaan ole ollut olemassa. Populismi on aina kansallista, ja sitä täytyy tulkita sen omista lähtökohdista käsin.

3.1. Poujadismi

Toisen maailmansodan jälkeen Ranska on kokenut taloudellisen ihmeen, joka on tehnyt siitä yhden maailman suurimmista ja merkittävimmistä teollisuusvaltioista. Tätä kehitystä on sävyttänyt säännöllisesti uudistuneet marginaaliryhmien raajat protestit. Protestien syynä on ollut tapahtuneen kehityksen todellinen tai kuviteltu uhka marginaaliryhmien taloudellisia etuja kohtaan. Tämän uhkan ovat erityisen voimakkaana kokeneet käsityöläiset, pikkukauppiaat ja pienyrittäjät.²

Tämän kehityksen seurauksena syntyi poujadismiksi nimitetty poliittinen liike, josta myöhemmin tuli myös puolue UFF (Union et Fraternelle Française). Nimensä liike sai johtajansa mukaan. Ranskalaisen yhteiskunnan uudenaikaistuminen ja

1. Worsley/Ionescu, s.128.

2. Eatwell/Cerny, s.70.

voimakas rakennemuutos muodostui uhkaksi maanviljelijöille, pienyrittäjille, käsityöläisille ja pikkukauppiaille. Nämä ryhmät olivat hyötynneet sodanaikaisesta puutteesta ja niukuudesta, koska nämä olivat pitäneet hinnat melko korkeina. Hinnat pysyivät suhteellisen korkealla vielä jonkun aikaa sodan jälkeenkin, mutta 1950-luvun alussa tapahtui muutos; hinnat alkoivat laskea. Tämä toi tullessaan edellä mainituille ryhmille suuria vaikeuksia. Samanaikaisesti uusittiin myös verotusjärjestelmä, joka kiristi noiden marginaaliryhmien verotusta.¹ Tästä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta tilanteesta kumpusi poujadismin nousu.

Poujadismissa on selvästi nähtävissä populistisille liikkeille ominainen voimakkaan karismaattisen johtajan osuus. Liikkeen johtaja Pierre Poujade oli äärimmäisen etevä poliittisessa kielenkäytössä ja retoriikassa. Hän oli kansanomainen ihminen, johon oli helppo samaistua. Hän käytti puheessaan kansan kieltä ja liikkui paljon kansan keskuudessa, joten hän tiesi ja tunsi, mitä ihmisten mielessä liikkui. Poujade esiintyi sorrettujen ystävänä ja puolestapuhujana. Kärjistetysti voidaan sanoa, että Poujade tiesi, kuinka vedota kansan tunteisiin.

Poujadismin nousu ja tuho oli varsin nopea. Vuoden 1956 vaaleissa poujadistit saivat 11.6 % äänistä ja sen myötä 52 paikkaa kansalliskokoukseen. Menestys oli kuitenkin varsin lyhytaikainen, sillä vuoden 1958 vaaleissa pouja-

1. Eatwell/Cerny, s.72-73.

distit saivat vain hieman alle 3 % äänistä.¹ Poujadeen tuho ei kuitenkaan ollut täystuho. Puolueen kannatuksen romahtamisesta huolimatta Poujade itse sai vaikutusvaltaisia neuvonantajien paikkoja verotusta valmisteleviin ja pienyrityksiä käsitteleviin hallintoelimiin. Tämän lisäksi Poujade on myöhemmin tukenut mm. Ranskan presidenttien, Georges Pompidoun² ja jopa Francois Mitterrandin³, presidentinvaalikampanjoita.

Poujadeen jälkeen ei Ranskassa ole ollut merkittävää populistista liikehdintää, ellei Jean-Maria Le Penin johtamaa Kansallista rintamaa sellaiseksi haluta luokitella. En suostu näkemään Kansallista rintamaa populistisena liikkeenä, joten siksi en käsittele sitä tässä.

3.2. Populismi ja protestipuolueet Pohjoismaissa

Populismi on saanut 1970-luvulta lähtien jalansijaa myös Pohjoismaissa. Nämä populistisiksi luonnehditut puolueet ovat osin syntyneet yhteiskunnan rakennemuutoksen aiheuttamien paineiden seurauksena ja osin sen seurauksena, että vakiintuneet poliitikot ovat joutuneet luottamuspuolaan, ja puolueet ovat heikentyneet. Tämä on johtanut valtiollisen hallitsemistavan voimistumiseen. Populismi on vastareaktio tälle kehitykselle. Pohjoismaissa puoluemuotoon hahmottuvaa

1. Eatwell, s.78.

2. Sama, s.79.

3. Sama, s.80.

populismia edustavat tanskalainen Mogens Glistrupin johtama veropuolue, Norjassa Anders Langen alunperin vetämät yleistyytymättömät (nykyisin Edistyspuolue) - ja Suomessa vennamolaisuus.¹

1970-luvun keskivaiheilla ei kuitenkaan kukaan kuvitellut, että nämä liikkeet voisivat elää pysyvästi.² Ne edustivat, sanottiin, joriittää-ilmioitä, jotka olisivat ohimeneviä. Näin ei ole kuitenkaan käynyt. Vennamolaisten SMP sai 9.7 % äänistä vuoden 1983 eduskuntavaaleissa. Vuoden 1987 eduskuntavaaleissa vauhti hiljeni, populistiliikkeille myrkkyä oleva hallitusvastuu kulutti. SMP:n kannatus oli vielä kuitenkin 6.3 %. Tanskan vastaavissa valtiollisissa vaaleissa 8.9.1987 Edistyspuolue sai 4.8 % äänistä, toisin sanoen 1.2 % enemmän kuin 1983.³ Norjassa Edistyspuolue sai vuoden 1983 kunnallisvaaleissa kuusi prosenttia äänistä - ennätys jo sinällään - ja peräti 12.1 % äänistä syyskuun 14. päivänä 1987 pidetyissä kunnallisvaaleissa.⁴

Vaikka kaikki nämä puolueet varustetaan populismin polttimekillä, on muistettava, että kaikilla näillä puolueilla on oma historiallinen ja yhteiskunnallinen taustansa, jota ilman näiden liikkeiden syntyä, ideologiaa ja kannatusta ei voida ymmärtää.⁵ Näistä puolueista voi siis löytää popu-

1. Suomen Sosiaalidemokraatti 29.11.1985.

2. Kaleva 2.10.1987/Alain Debove Le Monde.

3. - " -

4. - " -

5. Fryklund & Peterson, s.122.

lismia ja yhteisiä piirteitä, mutta ne eivät ole identtisiä. Siksi esimerkiksi Glistrupia ei mielestäni voi kutsua Tanskan Vennamoksi. Ruotsalaisesta yhteiskunnasta ei löydy vastaavaa populistista liidehdintää. Tämä johtuu siitä, että Ruotsin Keskustapuolue onnistui imemään sisäänsä ruotsalaisen yhteiskunnan populistiset idut.¹

3.2.1. Mogens Glistrupin Edistyspuolue

Populismin syntymisen yhtenä perusedellytyksenä on pidetty pikkuporvarillisuutta ja sen kuviteltua tai todellista uhkaa.² Tanskalla oli 1970-luvun alussa poliittisia ja yhteiskunnallisia stabiliteettiongelmia. Poliittista keskustelua hallitsi tuolloin kaksi pääkysymystä: 1.) keskustelu Tanskan liittymisestä Euroopan talousyhteisöön, 2.) keskustelu verojen noususta ja hallintomenojen kasvusta.³ Edistyspuolue katsoo, että ristiriita yhteiskunnassa ei ole työn ja pääoman välinen, vaan tuottavan ja tuottamattoman työn välillä. Nämä tuottamattoman työn tekijät elävät kansan kustannuksella.⁴ Glistrupin "taktiikka" vuoden 1973 kansankäräjävaaleissa, jolloin Edistyspuolueen läpimurto tapahtui, oli voimakas hyökkäys nousevia veroja vastaan ja hyökkäys perinteisiä puolueita ja rakenteita vastaan. Nämä vanhat puolueet olivat Glistrupin mukaan osoittautuneet kyvyttömiksi hoitamaan kansan asioita.

1. Suomen Sosiaalidemokraatti 29.11.1985.

2. Fryklund & Peterson, s.269.

3. Scandinavian Yearbook 9 /1974, s.197.

4. Fryklund & Peterson, s.276-277.

Edistyspuolue onnistui saavuttamaan paljon sellaisia äänestäjiä, jotka olivat vuosikausia olleet uskollisia "omalle puolueelleen", ja mikä vielä merkittävämpää, se onnistui mobilisoimaan myös sellaisia valitsijoita, jotka eivät normaalisti äänestä lainkaan.¹ Edistyspuolueen menestystä selittäessä on mahdotonta aliarvioida puolueen johtajan Mogens Glistrupin roolia. Hänen tapansa huiputtaa veroviranomaisia ja tätä kautta myös valtiota, hänen yksinkertainen ja humoristinen demagogiansa, kompromissihaluttomuutensa ja anti-intellektuellisminsa vaikuttivat ratkaisevasti Edistyspuolueen vaalimenestykseen.²

Sittemmin Edistyspuolueen kannatus on ollut laskussa, mutta vuoden 1987 kansankäräjävaaleissa tuli taas vaalivoitto. Mogens Glistrup joutui "verovehkeilyistään" vankilaan ja puolueelle valittiin uusi johto. Glistrup on taas vapaana, eikä hänen vaikutustaan Edistyspuolueessa ole mitään syytä aliarvioida. Edistyspuolueen muut johtavat poliitikot ovat ruvenneet etsimään yhteistyökumppaneita. Glistrup on sen sijaan säilyttänyt radikaalin linjansa.

Tanska saa myös tulevaisuudessa "kärsiä" populismista. Valtio, jossa yksityisten verotus on jo vuosikymmenten ajan ollut maailman huippuluokkaa on kuin mustaa multaa veroprotestoinnille. Mogens Glistrupia ja Edistyspuoluetta ei ilmeisesti paljon huoleta, että Glistrup leimataan veropetoksista

1. Fryklund & Peterson, s.273.

2. Sama, s.274.

vankilaan tuomituksi poliittiseksi pellehahmoksi.¹ Itse asiassa se tekee Glistrupista marttyyrin, ja marttyyrien verihän on siemen. Edistyspuolueen kaltainen liike voi puuttua jyrkästi herkkiin ja kiusallisiin kysymyksiin, kuten mm. Kööpenhaminassa sijaitsevan Christianian vapaakaupungin tulevaisuuteen. Siinä kuin muut puolueet pohtivat Christianian kaksijakoista luonnetta; toisaalta huumeet ja rikollisuus kuuluvat vapaakaupungin elämään, toisaalta Christianiassa on satoja työpaikkoja ja ainutlaatuista tuotantoa, Edistyspuolue haluaa tyhjentää Christianian heti.² Tällainen linja äärimmäisestä suoranuottisuudesta ja yksinkertaisuudesta huolimatta saavuttaa kannatusta.

3.2.2. Anders Langen Puolue (nyk. Edistyspuolue)

Anders Langen Puolue perustettiin kaksi viikkoa ennen vuoden 1973 kansankäräjävaaleja. Puolueen syntyä voidaan selittää eri tavoilla. Anders Lange itse sanoo: "Ihmiset ovat väsyneitä julkisten varojen tuhlailuun, sosiaalihuoltoon ja liian korkeisiin veroihin, jotka ovat näiden seurausta".³ ALP:tä (vuodesta 1976 Edistyspuolue) voidaan pitää oikeistolaisempana puolueena kuin tanskalaista veljespuoluettaan. Norjan Edistyspuolueelle on ominaista heikon halveksiminen, usko vahvoin, järjestäytyneen ammattiyhdistysliikkeen kiihkeä vastustaminen, anti-intellektuellismi, byrokratian

1. Iltalehti 11.9.1987.

2. Helsingin Sanomat 22.11.1987.

3. Fryklund & Peterson, s.212.

vastustaminen, epäluuloisuus poliitikkoja kohtaan ja äärimäinen individualismi.¹

Norjan Edistyspuolueelle on myös leimaa-antavaa voimakkaan puoluejohtajan rooli. Anders Langen kuoltua 18.10.1975 puolue johtui vaikeuksiin, ja se menetti vuoden 1977 kansankäräjävaaleissa viimeiset paikkansa.² Uusi puoluejohtaja Carl I Hagen (ALP:n entinen puoluesihteerin) alkoi luoda omaa imagoaan, ja tulosta alkoi vähitellen tulla. Tähänastisen huipunsa Norjan Edistyspuolue saavutti syksyn 1987 kunnallisvaaleissa, sen kannatus oli 12.1 %.

Edistyspuolueen suurvoiton pääasiallisena syynä on nähty Norjan pakolaispolitiikka. Norjan väestö on Euroopan homogeenisimpiin kuuluvaa, ja työttömyys on Norjassa vähäistä. Osa norjalaisista näkee kasvavan pakolaisvirran uhkaksi itselleen. Tätä Hagen osasi hyödyntää vaalitaistelussaan. Populismia ja rasismia ei tule kuitenkaan yhdistää toisiinsa. Poliittisista liikkeistä vain sosiaalidemokratialla on populismiin verrattuna esittää moraalisesti puhtaampi maine.³

Norjan Edistyspuolue on poliittisesti saarroksissa. Muut puolueet karttavat sitä kuin ruttoa, mutta varsinkin porvaripuolueilla on jatkossa nöyrytymisen paikka. Porvarihallitus joutuu tulevaisuudessa vähintäänkin hakemaan tukea Edistys-

1. Fryklund & Peterson, s.213.

2. Björsne, s.162.

3. Wiles/Ionescu, s.171.

puolueesta, vaikka se ei Edistyspuoluetta hallitukseensa huolisikaan. Tinkimistä tulee riittämään, sillä Edistyspuolueen ohjelmaan sisältyy muun muassa kolmannelle maailmalle annettavan avun täydellinen lopettaminen, ensisijaisesti Nigaragualle, jonka hallitus "pelottelee omaa kansaansa"; lisäksi olisi poistettava myönnytysten antaminen pidätetyille, teollisuuden subventiot ja kulttuurille myönnettävät lainat.¹

Norjassa on ollut vahvaa populistista/ekopoliittista ajattelua 1960-luvun lopulta lähtien. Tätä teoreettista työtä ovat tehneet useat eri poliittisiin ryhmiin kuuluneet henkilöt. Näitä "populistisia teoreetikkoja" ovat olleet Ottar Brox, John Dahle, Björn Unneberg, Hartvig Saetra, Bergenin populistiset työryhmät, Sigmund Kvaløy, Arne Naess ja John Wetlasen.²

Erityisesti Ottar Broxin ajattelu on hyvin mielenkiintoista. Brox haluaa voimakasta aluepolitiikkaa. Vastaus maaseudun tyhjentymiselle on maaseudun pienyhteisöjen taloudellisen toiminnan kehittäminen ja laajentaminen. Tämä edellyttää periferien pienempää riippuvuutta taloudellisesta keskuksesta, omavaraisuutta ja valmiiden tuotteiden vientiä raaka-aineiden ja työvoiman sijasta.³

1. Kaleva 2.10.1987.

2. Björsne, s.14.

3. Sama, s.21.

Broxin ajattelussa tulee selvästi esiin populistiselle perinteisen kielteinen asenne teknokraatteja kohtaan. Teknokraatit ovat kaiken pahan alku ja juuri. Teknokraateista tekee vaarallisia heidän dogmaattisuutensa, jonka mukaan se, mikä on hyvä elinkeinoelämälle, on hyvä kansalle.¹ Broxilla on myös hyvin kielteinen suhtautuminen marxismiin, "koska he pitävät suurpääoman valtaa ja maaseudun tyhjentymistä historiallisena välttämättömyytenä".² Brox ei hyväksy historiallista determinismia, vaan hän katsoo, että on välttämätöntä taistelulla murtaa teknokraattien ja kapitalistien valta. Vihollisia ovat myös pankkimiehet, suurteollisuus ja ammattiyhdistysliikkeiden johtomiehet. Pitkälti samoilla linjoilla Broxin kanssa liikkuu Suomen Maaseudun Puolue. Se alkoi käymään kahden rintaman sotaansa "suurta rahaa ja kuri-sosialismia vastaan" lähes kolmekymmentä vuotta sitten.

3.2.3. SMP/Vennamolaisuus

Suomen Pientalonpoikien Puolue (vuodesta 1966 Suomen Maaseudun Puolue) perustettiin Pieksämäellä 9. helmikuuta 1959.³ Puolue syntyi aluksi nimensä mukaisesti pienviljelijöiden etujen ajajaksi, mutta laajeni vähitellen myös koko maaseutua ja yhteiskunnan vähäosaisia puolustavaksi puolueeksi. SMP:n historian keskeisin henkilö on puolueen pitkäaikainen puheenjohtaja Veikko Vennamo. Hän oli hankkinut kannatuksen-

1. Björsne, s.25.

2. Sama, s.25-26.

3. Enävaara, s.7.

sa II maailmansodan jälkeisen asutustoiminnan johtajana. Vennamo kuului aluksi Maalaisliittoon, mutta erosi siitä vuonna 1958. Seuraavana vuonna perustettiin SPP/SMP, jonka puheenjohtajana Vennamo toimi vuoteen 1979, jolloin puolueen puheenjohtajaksi valittiin hänen poikansa Pekka Vennamo.

SMP:n populismi on erityyppistä kuin sen pohjoismainen "veljespopulismi". SMP:n populismi lähtee selvästi syvemmin perinteisestä populismitraditiosta, talonpoikaisradikalismista. SMP:läinen populismi on myös huomattavasti vanhempaa perua kuin sen pohjoismainen veljespopulismi, johon se julkisuudessa usein suoraviivaisesti rinnastetaan. Yhteisiä piirteitäkin löytyy. Pohjoismaat ovat kaikki ns. länsimaisia demokratioita, joissa on hyvin korkea elintaso. Näitä populistipuolueita yhdistää vielä voimakkaiden karismaattisten johtajien luoma poliittinen retoriikka. Populistisille liikkeille tyypillinen keskittyminen oman maan asioihin tulee hyvin esille näiden puolueiden käyttäytymisessä Pohjoismaiden Neuvostossa. Ne eivät kuulu siellä mihinkään ryhmittymään, eivätkä ne ole luoneet omaa keskinäistä ryhmäänsä.

SMP/Vennamolaisuus on selkeästi suomalaisen yhteiskunnan tuote. Sen ensisijainen mielenkiinto kohdistuu Suomen rajojen sisäpuolelle, mutta jos SMP onnistuu vakiinnuttamaan itsensä pysyvänä, verraten vakaana poliittisena voimana myös tulevaisuudessa, on sen luotava myös kansainvälisiä kontakteja. Tällöin pohjoismainen puolueyhteistyö tuntuisi luonnolliselta.

4. SMP:N POPULISMI

Vaikka SPP/SMP:lla ei olekaan välitöntä organisatorista yhteyttä varhempaan pienviljelijäliikehdintään, useat piirteet sekä puolueen ideologiassa että kannatuspohjassa näyttäisivät viittaavan populistisluonteisen pienviljelijäliikehdinnän jatkuvuuteen ja aattelliseen sukulaisuuteen.¹

Matti Lackman esittää teoksessaan Taistelu Talonpojasta työpologian 1920- ja 1930-luvun protestiliikkeistä.² Hän osoittaa, että Suomessa on ollut 1920- ja 1930-luvulla runsaasti populistista pienviljelijäliikehdintää. Näistä populistiliikkeistä vaikutusvaltaisim ja pitkäikäisim oli Suomen Pienviljelijäin Puolue. Muita populistisia protestiliikkeitä Suomessa oli ko. ajankohtana puolenkymmentä.

4.1. SMP ja Suomen Pienviljelijäin Puolue

Suome Pienviljelijäin Puolueen (SPVP) synty ajoittuu 1920-luvulle. Tuolloin taloudellinen lamakausi tavoitti myös Suomen. Tähän lamaan eivät velkaantuneet pienviljelijät olleet lainkaan varautuneet. Tämä kriisitilanne oli otollinen Suomen Pienviljelijäin Puolueen syntymiselle.³

Pienviljelijäkokous perusti Tampereella vuoden 1929 alussa Suomen Pienviljelijä -lehden, jonka päätoimittajaksi tuli

1. Helander, s.58.

2. Lackman, s.319.

3. Helander & Toivonen, s.46.

Eino Yliruusi. Lehti julkaisi syntymässä olevan puolueen ohjelmaluomuksen. Lehden mukaan uusi puolue oli tarpeellinen siksi, ettei yksikään puolue ajanut pyyteettömästi pienviljelijöiden asiaa, vaikka sosiaalidemokraatit ja maalaisliitto niin vakuuttivatkin tekevänsä.¹ Itse puolue näki päivänvalon Tampereella 12.5.1929. Uusi tulokas ei ollut kaikkien puolueiden mielestä tervetullut. Varsinkin sosiaalidemokraatit ja maalaisliitto olivat kärkkäitä syyttämään toinen toistaan "epäsikiön" syntymästä.²

Samantapainen yhteiskunnallinen tilanne edelsi myös SMP:n suoran edeltäjän SPP:n syntymistä. Pienituloisten asema hankaloitui, ja usko valoisampaan tulevaisuuteen väheni. "Vasemmisto ja oikeisto kuin myös silloinen Maalaisliitto olivat lähteneet toteuttamaan sellaista politiikkaa, joka asetti lisääntyviä vaikeuksia ennen kaikkea maaseudun pienviljelijöiden, pienyrittäjien, työmiesten ja muiden pienituloisten harteille".³ Suomalaisessa yhteiskunnassa oli syntynyt ns. sosiaalinen tilaus SPP:n kaltaiselle puolueelle. Kaivattiin puoluetta, joka olisi sosiaalinen, muttei sosialistinen.⁴ Uuden puolueen syntyä nopeutti ratkaisevasti Maalaisliiton sisäinen tilanne.

Varhemman pienviljelijäliikkeen ja vennamolaisuuden sukulaisuuteen näyttävät viittaavan myös tietyt henkilösi-

1. Lackman, s.286.

2. - " -

3. Poutiainen, s.100.

4. Sama, s.101.

teet.¹ Merkittävimpiä sekä Suomen Pienviljelijäin Puolueessa että SPP/SMP:ssa toimineita henkilöitä olivat Aulis Apaja ja Väinö Mustonen. Näiden kahden henkilön persoonaan liittyy paljon sellaisia piirteitä, joita voidaan pitää tyypillisinä populistille ja vennamolaisille. Apaja kieltäytyi aikoinaan toimimasta Muhoksen pulaliikkeessä, koska se "haisi kommunismille".² Tämä selvä kommunismin vastaisuus on hyvin tyypillistä SMP:läisille. Apaja oli myös jonkin aikaa SMP:n varapuheenjohtaja 1970-luvun alussa. Väinö Mustonen liittyi SPVP:seen heti vuonna 1929. Mustosessa oli aimo annos herravihaa, populistista mentalitettia, radikalismia ja uskonnollisuutta.³ Mustonen oli alunperin maalaisliittolainen, sittemmin radikaalin pulaliikkeen johtaja, lyhyen aikaa SKDL:lainen, mutta lopullinen poliittinen koti löytyi vennamolaisten keskuudesta.⁴ Apajan ja Mustosen elämänkokeuksella varustettuja henkilöitä oli SPP:n perustamisvaiheessa paljon muitakin. Heidänkaltaisensa muodostivat SPP:n rungon. SMP itse viittaa mielellään Suomen Pienviljelijäin Puolueeseen edeltäjänään, koska näin se saa legitimoitua olemassaoloaan ja kykenee hälventämään leimaansa pelkästään Vennamon puolueena.

Yhteiskunnallinen tilanne alkoi olla kypsä uudelle puolueelle. Tämä uusi puolue tarvitsi kuitenkin voimakkaan keulahah-

1. Helander, s.55.

2. Lackman, s.224.

3. Sama, s.217.

4. Sama, s.218.

mon. Se löytyi entisessä Maalaisliiton kansanedustajassa Veikko Vennamossa. Ilman Veikko Vennamoa SPP/SMP ei olisi sitä, mitä se on ollut ja on tänäänkin.

4.2. Veikko Vennamo

Vennamosta on kirjoitettu hyvin paljon. Hänestä on annettu monenlaista luonnekuvaa. Sävy ja sen osuvuus on aina antajan asenteen mukainen. Tästä johtuen kuvat ovat usein keskenään ristiriitaisia. Vennamon kaltaista värikästä persoonaa kuvattaessa tämä on luonnollista.¹

Veikko Vennamo on tynyt vuonna 1913 Jaakkimassa, Laatokan Karjalassa. Hän on lähtöisin erittäin varakkaista oloista. Miten tällaisen taustan omaavasta miehestä tuli pienviljelijöiden ja muun köyhän kansan edusmies? Tähän kysymykseen ei liene yksiselitteistä vastausta. Kysymyksessä on epätavallisen monipuolinen elämäntarina, joka ei välttämättä ole täysin looginen.

Vennamon henkilökuva on ihmisten mielessä tavattoman kaksijakoinen. Harva suomalainen omaa neutraalin näkemyksen Vennamosta ja hänen politiikastaan. Omiensa keskuudessa Vennamo on todellinen unohdetun kansan Batman, joka on ehdottoman oikeudenmukainen ja rehellinen. Vastustajien mielestä Vennamo on häikäilemätön poliittinen eläin, demagogi ja taitava poliittinen huijari. Tätä asetelmaa on syytä tarkastella hieman lähemmin.

1. Maalampi, s.55.

Asutusliitossa Vennamon kanssa läheisessä yhteistyössä ollut Ossi Maalampi kuvailee Vennamoa seuraavasti: "Kuva on itsekkään ihmisen kuva. Kuva ihmisestä, jonka kaikki toiminnot perustuvat laskelmoituun itsensä korostamiseen, ja joka huomioi toisen ihmisen vain siltä osin, kuin se hyödyttää häntä itseään ja pyrkimyksiään".¹ Maalampi viittaa kirjasaan myös Vennamon olevan ympäristössään diktatorinen.² Samansuuntaista luonnekuvaa ovat esittäneet SMP:sta vuonna 1972 Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolueeseen loikanneet kansanedustajat. SMP:hen jääneillä kansanedustajilla on luonnollisesti aivan päinvastainen käsitys.

Vennamo on, kuten kaikki populistijohtajat, hyvin särmikäs ja lahjakas politiikko. Hänenkaltaisensa karismaattiset henkilöt herättävät aina voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan. Tämä onkin kansanjohtajille välttämätön piirre. "Tavallisten ihmisten" populistisia joukkoliikkeitä ei koskaan ole johtanut täysin samanlainen johtaja. Tämä johtaja on toki kansanomainen ja samaistuu saumattomasti kannattajakuntaansa, mutta sen lisäksi hän on aina varustettu erityisellä lahjakkuudella ja poliittisella kunnianhimolla.³

Vennamon sanoma menee myös kuulijakuntaansa. Tyyli on hypnotisoiva, kuulijakunta reagoi voimakkaasti vennamolaiseen epistolaan, Vennamo on yhtä suora kuin kuulijakuntansakin.⁴

1. Maalampi, s.59.

2. Sama, s.170-171.

3. Canovan, s.272.

4. Länsi-Savo 11.3.1983, Savon Sanomat 13.3.1983.

Vennamon aktiivisuus ja aggressiivisuus on pitänyt eduskuntaa SMP-syndrooman vallassa kauan ja pitää osin edelleenkin. Muiden kansanedustajien on ollut pakko - vaikkakaan ei ääneen - myöntää Vennamon terävä äly, hämmästyttävä kyky muodostaa nopeasti yleiskuva asioista, mutta samalla he haluavat leimata fiksun miehen poliittisesti tyhmäksi.¹

Sosiaalidemokraattien kansanedustajan Markus Aaltosen ja Ruotsalaisen Kansanpuolueen kansanedustajan Jutta Zilliacuksen arvioinnit Vennamosta heijastelevat varmasti useammankin kansanedustajan käsitystä Vennamosta. Aaltonen totesi Kansan Lehdessä: "Vennamo teki eduskunnassa työskentelyn täydelliseksi kärsimykseksi. Eduskunnassa vietettiin yökautia vennamolaisten propagandan vuoksi".² Zilliacus on todennut: "Vennamo on kettumaisin kettu. Todella peluri ja poliittinen eläin. Hän pilasi koko 1970-luvun eduskunnassa. Kannan avoimesti kaunaa".³

Aivan näin yksioikoinen ei muiden puolueiden kansanedustajien suhtautuminen Vennamoon ollut. Kun Vennamo 37. valtiopäivien jälkeen jätti eduskunnan vapaaehtoisesti asettumatta enää ehdokkaaksi, eduskunnan puhemies Erkki Pystynen totesi Vennamon olleen kansanvallan ravistelijä, ja tasavallan presidentti Mauno Koivisto kutsui Vennamon pöytäänsä.⁴

1. Linko-Lindh, s.118.

2. Vennamo, s.269.

3. - " -

4. Sama, s.49.

Vennamo on luonut Suomeen poliittisen perinteen, vennamolaisuuden. Mikä on vennamolaisuuden ja SMP:n sanoma?

4.3. SMP:n ideologiset lähtökohdat

"Vennamolaisuus on kansakunnan kuumemittari. Jos se nousee korkeisiin lukemiin, jokin on hullusti. Vennamolaisuushan ei ole mikään aate, se ei ole yhteiskunnallinen liike, se on vain tyytymättömyyttä ja pahantuulisuutta, joka ei johda mihinkään muutokseen. Vennamolaiset eivät omin voimin saa aikaan mitään, eivätkä myöskään kykene liittoutumaan muiden voimien kanssa, niin että jotain syntyisi".¹

Tämä Kansan Uutisten pakinoitsija Juorkunan Jussin analyysi SMP:n toisen tulemisen jälkeen on paljon puhuva. Samankaltaista analysointia on SMP:n ympärillä harrastettu koko sen olemassaolon ajan. Seppo Toiviainen toteaa, että SMP:n ohjelmaa on jo todella vaikea eritellä siitäkin syystä, ettei se itse asiassa ole niinkään ideologinen analyysi kuin liitturinen tarjontaluettelo.²

Vaikkakin SMP:n ohjelma on eräänlainen murskatologia, niin kyllä sieltä yhteiskunnallista perusorientoitumista ja poliittista ajattelua löytää. Selkein tapa lähestyä SMP:n ideologiaa käy sen ohjelmien kautta. SMP:n puolueohjelman alku kertoo selvästi mihin ryhmiin nojaavasta puolueesta on kysymys. Suomen Maaseudun Puolueen puoluekokous on:

1. Pakinoitsija Juorkunan Jussi Kansan Uutisissa 23.3.1983.

2. Unohdetun Kansan Siivellä, s.49/Toiviainen.

- kootakseen talonpoikien, itsenäisten työmiesten ja yrittäjien hajallaan olleen maan suurimman voiman,
- estääkseen ideologisilla perusteilla, propagandalla ja rahalla vanhojen puolueiden toimesta maan suurimman väestöryhmän keskuudessa harjoitetun tuhoisan hajoitustyön ja kiihotuksen taisteluun toinen toisiansa vastaan sekä
- saadakseen maan suurimmalle väestöryhmälle sille perustuslakiemme mukaan kuuluvan vaikutusvallan maamme asioitten hoidossa
- päättänyt hyväksyä seuraavan Suomen Maaseudun Puolueen puolueohjelman.¹

SMP:n puolueohjelma on ehkä myös synnytetty muista puolueista poikkeavalla tavalla. SMP:n puolueohjelma syntyi siten, että muutamalle sadalle uutta puoluetta kannattavalle henkilölle lähetettiin kysely, mitä asioita puolueohjelmaan olisi otettava. Vastauksista ja omista ajatuksistaan Veikko Vennamo sitten kokosi SMP:n puolueohjelman.² Tätä taustaa vasten on myös ymmärrettävissä puolueohjelman loppuosan monisivuinen ranskalaisten viivojen sävyttämä vaatimusluettelo mitä erilaisimmista asioista. Tämäntapainen huutokauppaluettelo muistut-tava ohjelma on vaikeasti eriteltävä ja akateemiselta kannalta hankala. Kuitenkin tätä kautta se kansanosaa, jota varten SPP/SMP perustettiin, huomasi ideoidensa tulevan kirjatuksi puolueen ohjelmaan. Tämä on epäilemättä luonut puolueen toiminnassa oleville ihmisille varmuuden siitä, että heitä todella kuunnellaan, koska heidän omat ehdotuksensa ovat tul-

1. SMP:n puolueohjelma, s.2.

2. Vennamo, s.178.

leet kirjatuksi puolueohjelmaan. He kokivat vaikuttavansa.

Populistisille liikkeille ominainen tukeutuminen perinteisen talonpoikaisyhteisön normistoon ja arvomaailmaan tulee selvästi esiin SMP:n ideologisissa lähtökohdissa.¹ Niissä korostetaan agraariyhteiskunnalle ominaisten elämäntapojen siunauksellisuutta, mm. uskonnollisuus ja maalliset hyveet asetetaan korkeaan kurssiin. Samalla vastustetaan erilaista yhteiskunnassa esiintyvää vääryyttä ja epäoikeudenmukaisuutta. SMP:n ohjelmissa tulee myös selvästi esiin näkemys perheestä yhteiskunnan perusyksikkönä.

Populististen liikkeiden ydinryhmää ovat erilaiset pienyrittäjät. Pienyrittäjien osuus SMP:n aktivisteista on varsin huomattava.² Pienyrittäjien päällimmäisiä huolenaiheita on verotus. Tämän vuoksi SMP:n veropoliittinen ohjelma toteaa: "Verot ja niiden kerääminen eivät siis saa olla vain puhdas raaka rahanhankintakeino yhteiskunnalle....Veroilla ei saa myöskään kuolettaa yrittämisen ja työnteon halua eikä asettaa joitakin kansalais- ja yritysryhmiä muita edullisempaan asemaan".³

SMP:n ohjelmissa tulee myös esiin populistisille liikkeille ominainen kansallisuuden korostaminen. SMP pitää tärkeänä "kehittää yhteiskunnan jäsenten isänmaan rakkautta, rehellisyyttä ja kaikkia hyviä kansalaisominaisuuksia" ja "tähden-

1. Helander, s.62.

2. Sama, s.63-64.

3. SMP:n veropoliittinen erityisohjelma, s.2.

tää arvokkaita suomalaiskansallisia perinteitä ja luoda niiden jatkumiselle polvesta polveen suotuisat mahdollisuudet".¹

SMP:n ideologia on, kuten populistinen ideologia yleensäkin, hyvin konkreettista.² Se puuttuu hyvinkin pieniin yhteiskunnallisiin yksityiskohtiin, mutta juuri tämä eräänlainen pikutarkkuus luo sille sen omissa kannattajapiireissä olevan voiman. Tavallisen kansan on hyvin vaikea ymmärtää sivistys-sanoja vilisevää metafyyssistä tieteenfilosofiaa yhteiskunnan rakenteista. Tämä varmasti luo poliittista passiivisuutta, mutta populismi on aktiivisuutta. Populismin nousu lisää aina kiinnostusta politiikkaan.

Pasi Haikola on todennut vennamolaisen ihmisen mielenliikkeistä ja vennamolaisesta ideologiasta niin hienosti kuin sivistyssanoilla vain sanoa voi: "Vennamolainen on oikeudentunnon pyhittämä apostolinen totuuden puhuja. Siksi on ymmärrettävää, mutta samalla naurettavaa, että pluralistisen ihmiskäsityksen omaava, urbaani älypää pitää Vennamoa ambi-tioidensa ajamana demagogina, joka aiheuttaa vain ohimeneviä harmejä".³ SMP:läisiä, vennomolaisia, on varsinkin 1970-luvulla analysoitu äärimmäisen yksinkertaistavalla tavalla. Tästä hyvänä esimerkkinä on kirja Unohdetun kansan siivellä. Siinä vennamolaiset nähdään yksipuolisesti liioittelijoina, jotka eivät pysy asiassa. Sen lisäksi vennomolaisia äänestävät "tyhmät", "tahdottomat" ja "helposti

1. SMP:n puolueohjelma, s.9.

2. Fryklund & Peterson, s.125.

3. Aamulehti 10.4.1983.

nenästävedettävät" ihmiset.¹ SMP:n puoluesihteerin Eino Poutiaisen deestä tuli maankuulu. Kuitenkin tuo hörökorvainen pienviljelijä oli ainoa, joka aavisti/tiesi SMP:n vuoden 1970 suurvoiton. Uuden Suomen vaaliveikkauksessa Poutiaisen ennusti SMP:lle 18 paikkaa. Se oli täsmälleen oikein.² Tietokoneet pettivät. Informaatiokatko kansan ja tutkijoiden välillä symbolisoitui mieleenpainuvalla tavalla vuoden 1970 eduskuntavaalien ääntenlaskennassa.

Tämä muiden puolueiden ja establishmentin harjoittama nenänvarttapitkinkatselu oli ja on ehkä edelleen yksi SMP:n voimatekijä. Näin vennamolainen "apostolinen totuudenpuhuha" saa uutta vettä propagandamylllynsä. Johonkin SMP:n johtohenkilöön kohdistuva parjaus kääntyy vennamolaisten matkasaarnaajien propagandassa tehokkaasti harjoittajiaan vastaan. Tästä esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa Veikko Vennamon vaalikiertuepuheet Kuopion läänissä vuoden 1983 eduskuntavaalien alla. Niissä Vennamo ensin kertoi, kuinka "Helsingin teoriaherrat" pitävät kansaa ja SMP:läisiä "lyhytvakoisina" ja "pöhköinä". Vennamon taisteluhuudoksi muodostui, että nyt näytetään: "pöhköt lähtee liikkeelle ja taas tukitaan tohtoreiden tietokoneet". Innostus Savon maalla nousi kohinalla.

SMP on tyypillinen populistinen puolue myös siinä, että se puhuu mieluummin "asioista" kuin "aatteista".³ SMP korostaa,

1. Unohdetun kansan siivellä, s.68/Nupponen.

2. Shokkivaalit, s.86.

3. Helenius, s.94.

ettei se edusta mitään ismiä, kuten muut suomalaiset ns. vanhat puolueet. Näistä "asioista" puolue on kehittänyt ns. Asialinjan, joka on puolueen pragmaattinen käytännön toimintalinja. Tähän asialinjaan kuuluu tiettyjen hyveiden, mm. pienyrityksellisuuden, rehellisyyden ja oikeudenmukaisuuden, korostaminen. Asialinjan noudattaminen vennamolaisessa perinteessä merkitsee asioiden ratkaisemista asia kerrallaan. Laajemmat kokonaisuudet eivät vennamolaisuudessa saa kovinkaan laajaa huomiota osakseen. Tämä on epäilemättä vennamolaisen ideologian heikkous. Vennamolaisuus ei selvästikään ole mikään maailmanselitys. Sen aate on kuitenkin osa suomalaista poliittista kenttää. Voidaan sanoa, että SMP:n ideologia on poliittinen paradoksi.

SMP:n puolueohjelma koostuu omaperäisestä yhdistelmästä oikeistoporvarillisista ja sosialistisävyisiä vaatimuksia ja näkemyksiä.¹ Tämä perinteiset raja-aidat ylittävä aatteellinen sekahedelmäsoppa on luokiteltavissa radikaaliksi keskustaideologiaksi. Keskeisiltä osiltaan se heittäytyy syrjään tavallisesta puolueiden parlamentaarisesta perusjärjestyksestä. SMP on tyypillinen populistinen puolue juuri tämänkin seikan vuoksi. Populismia ei voida leimata sen enempää oikeistolaiseksi kuin vasemmistolaiseksikaan.² Voidaan tietysti väittää, että SMP tai populismi eivät yleensääkään täytä ideologialle asetettavia perusvaatimuksia. Tämä on kuitenkin liian rohkea johtopäätös. Populistinen demokratia,

1. Borg, s.340.

2. Canovan, s.294.

jota SMP:nkin voidaan katsoa edustavan, on selkeästi ideologista.

Populistinen demokratia on radikaalia demokratiaa, jonka tavoitteena on luoda kansalaisten mahdollisimman laaja itsehallinto ilman poliittisen eliitin väliintuloa.¹ Tämän katsotaan parhaiten voivan tapahtua erilaisten kansalaisaloitteiden ja kansanäänestysten kautta. SMP:n puolueohjelmaan on sisältynyt jo vuodesta 1967 asti vaatimus, että tasavallan presidentti tulisi valita ns. suoralla kaksivaiheisella kansanvaalilla.² Nämä kansanaloitteet ja kansanäänestykset sisältyvät SMP:n ohjelmiin, mutta niissä ei yksityiskohtaisesti ole luokiteltu minkälaisissa tilanteissa ja missä laajuudessa edellä mainittuja tapoja tulisi käyttää. Lisäksi, mm. kansanäänestyksistä puhuttaessa, on erittäin oleellista, millä tavalla kansanäänestykseen tuleva kysymys on asetettu ja formuloitu. Lisäksi tietysti on oleellista, kuka päättää kansanäänestyksen suorittamisesta ja ajankohdasta. Oppia voisi ottaa vaikkapa Sveitsistä, jossa näitä kysymyksiä on hyvin laajasti pohdittu ja tapoja käytännössä kokeiltu.³

Puolueilla on tapana vältellä populistiseksi leimautumista. Tämä koskee myös SMP:tä, lähinnä kai sen vuoksi, että populismiin liitetään hyvin negatiivinen arvolataus. Tämä on kuitenkin alistuva asenne, joka ei ole populistiselle radikalismille ominaista. SMP voisi esimerkiksi kysyä, että jos

1. Canovan, s.173.

2. SMP:n puolueohjelma, s.3.

3. esim. Canovan, s.199-224.

kerran demokratia tarkoittaa kansanvaltaa, niin kuinka aito todellinen kansanvalta voi mitään muuta ollakaan kuin populistista.¹

4.4. Vennamolaisen satumaa

Filosofisin termein sanottuna vennamolaisuus on äärimmäistä idealismia ja voluntarismia. Se hamuaa mystistä satumaata kohti, jossa huolet ja murheet poistuvat. Aivan suotta ei SMP:tä käsitelleissä television ajankohtaislähetyksissä ole taustalla soitettu Unto Monosen Satumaa-tangoa.

Vennamolaisuus on perusytimeltään uskonnollista. Tämä uskonnollisuus ei välttämättä pelkästään kanavoidu luterilaisen kirkon kautta. Tästä vennamolaisille tyypillisestä asennoitumisesta hyvänä esimerkkinä on puolueen pitkäaikainen Heinolan kaupunginvaltuutettu, tiemestari Veikko Lahtinen:

"Minä nyt en ole henkilökohtaisesti kuulunut kirkkoon kahteenkymmeneen vuoteen, mutta minulla kyllä on kyllä silti vissit käsitykset tuosta korkeamman johdatuksesta ja sellaisesta. En halua missään tapauksessa kuulua sellaiseen porukkaan, mikä kieltää, ettei olisi olemassakaan Jumalaa maailmassa".²

SMP pitää puoluekokouksensa joka vuosi. Puoluekokouksissa voi nähdä myös uskonnollista symboliikkaa. Puoluekokousväki on kuin seurakunta, jonka pappeina toimivat SMP:n johtohen-

1. Canovan, s.173.

2. Unohdetun kansan siivellä, s.93/Finni.

kilöt. Martti Backman toteaa SMP:n puoluekokousselostuksessa: "Vuosi vuodelta SMP:n väki kokoontuu tuhatpäisenä teryleenipukuisena heimona kokoukseensa, joka on yhtä aikaa hartaustilaisuus ja kesäjuhla".¹ SMP:n puoluekokoukseen sisältyy aina ns. ekumeeninen ilta puoluekokouksen ensimmäisen päivän iltana. Siinä SMP:n luterilaiset ja ortodoksit toimittavat yhteisen jumalanpalveluksen. SMP on muuten erittäin voimakkaasti huomioinut Suomen ortodoksisen väestönosan. Ortodokseilla on aina SMP:n puolue-edustajistossa oma paikka. Toisen puoluekokouspäivän aamuna ennen perinteistä puoluekokousmarssia pidetään hartaustilaisuus.

Eräällä tavalla voidaan sanoa, että vennamolainen on uskolleen hoitanut itsellensä paikan vanhurskauden valtakunnasta. Poliittisen osallistumisensa ja toimintansa kautta hän yrittää tuoda tuon pelastuksen maan päälle ja luoda satumaan. Vennamolainen teryleenikansa on kuin Israelin kansa matkalla luvattuun maahan. Veikko Vennamo on ollut vennamolaisuuden Mooses, joka on tuonut joukkonsa, vennamolaisen unohdetun kansan, erämaavaellukselta kohti luvattua maata ja runsaampia lihapatoja. Vaeltajakansa on kokenut erämaan kirot; sodan, katovuodet, yhteiskunta- ja elinkeinorakenteen muutoksen sekä puoluehajaannuksen. Puoluehajaannus syntyi, kun osa unohdetusta kansasta ei luottanut Moosekseensa, vaan valoi puoluetukilain muutoksesta ja presidentin poikkeuslaista itselleen kultaisen vasikan. Osa harhautuneesta unohdetusta kansasta hukkui Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolueen

1. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

mukana. Pelastunut osa palasi ruotuun.

Satunmaa, tuo vennamolaisen luvattu maa, on jo hieman lähempänä. Elintaso on noussut, ja puute lieventynyt. Lopullinen satunmaa on kuitenkin vielä jossakin kaukana. Perusvennamolaisen käsi vapisee jo, ja askel on tapaileva, mutta mieliteet ovat suoraa ja tiukkoja kuin teräsviivotin. Vennamolainen unohdettu kansa on henkisen johtajansa Veikko Vennamon johdolla päässyt käymään jo vuoren huipulla, josta se kiehtova satunmaa nähdään kaukana - niin kaukana - mutta sinne he eivät pääse. Ei kansa eikä Vennamo.

5. SMP:N ROOLIN MUUTTUMINEN

Suomen Maaseudun Puolue, vuoteen 1966 Suomen Pientalonpoikien Puolue, täyttää ensi vuoden helmikuussa 30 vuotta. Se alkaa lähestyä keski-ikää. Alkujaan pienviljelijöihin nojaneesta radikaalista talonpoikaisspuolueesta on tullut maltillinen hallituspuolue, jonka äänistä puolet tulevat kaupungeista. SMP:n rooli Suomen poliittisessa kentässä on muuttunut. Tuo roolinmuutos ei ole käynyt kivuttomasti.

SMP:n suurvoitot on aina saavutettu hyökkäävällä oppositiopolitiikalla. Voiko se vakiinnuttaa itsensä maltillisena hallituspuolueena, vai onko roolinmuutos liian suuri? SMP on luonut perustansa ja hankkinut kannatuksensa populistisena puolueena. Sellaisena sillä on tehtävänsä ja tilansa valtiolistuneiden suomalaisten puolueiden joukossa.¹ Mutta onko sillä

1. Kansan Tahto 6.5.1983.

valtiollistuneena puolueena toisten valtiollistuneiden puolueiden joukossa sijaa tai tehtävää? Voiko hallituspuolue olla populistinen? SMP:n historia voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan: 1.)jyrkkään populismiin, vuodet 1959-79, 2.)välivaiheeseen, vuodet 1979-86 ja 3.)mukautuneeseen populismiin, vuodesta 1986 eteenpäin.

5.1. Jyrkkä populismi

SMP:n suoran edeltäjän SPP:n synnystä on liikkeellä monenlaista tulkintaa. Vennamolaiset näkevät asiat siten, että Maalaisliitto oli hylännyt Santeri Alkion testamentin: älä unohda köyhän asiaa. Varsinkin 1950-luvulla käytiin Maalaisliitossa kova sisäinen valta- ja suuntataistelu, joka päättyi 1950-luvun puolivälin jälkeen K-linjan täytelliseen voittoon.¹ Tämä merkitsi alkiolaisten periaatteiden syrjäyttämistä ja luopumista edistyksellisestä talouspolitiikasta, mistä joutuivat erityisesti kärsimään pienviljelijät ja pienyrittäjät.

Toisenlaisen tulkinnan mukaan Vennamo pyrki kovasti Maalaisliiton johtoon vuode 1956 Nivalan puoluekokouksessa. Vennamo kuitenkin hävisi selvästi Vieno J. Sukselaiselle (627-101).² Tämän on sanottu katkeroittaneen Vennamoa, ja "oman" puolueen perustaminen tuli ajankohtaiseksi. Aikaa kului vielä kaksi vuotta, kunnes Vennamo erosi Maalaisliiton eduskun-

1. Enävaara, s.8.

2. Maalampi, s.140.

taryhmästä. Vennamon erokirja luettiin Maalaisliiton eduskuntaryhmässä 18.9.1958.¹

Tosiasia kuitenkin on, että Suomen Pientalonpoikien Puolue perustettiin 9.2.1959 Pieksämäellä. Veikko Vennamosta tuli sen puheenjohtaja, ja SPP/SMP:n jyrkän populismin kausi alkoi päättyäkseen vasta vuonna 1979. Puolueen alkuvuosina SPP voitiin nähdä selkeästi Maalaisliiton kilpailijana. SPP:n alkuvuodet sujuivat oman organisaation luomisessa ja vahvistamisessa sekä puolueohjelmien kehittäelyssä. Ensimmäisen kerran SPP mittautti kannatuksensa vuoden 1960 kunnallisvaaleissa. Vaikka puolueella ei vielä ollut läheskään kaikissa kunnissa minkäänlaista toimintaa, ehdokkaita asetettiin 206 kunnassa, puolue menestyi melko hyvin, sillä se sai näissä ensimmäisissä vaaleissaan noin 52 000 ääntä ja 365 kunnanvaltuutettua.²

SPP oli myös innolla mukana ns. Honka-liitossa, jonka tarkoituksena oli saada tasavallan presidentti Urho Kekkonen syrjäytetyksi paikaltaan. SPP:n Jyväskylän puoluekokous 4.-5. elokuuta 1961 valitsi yksimielisesti presidenttiehkokseen entisen oikeuskanslerin, Olavi Hongan. Vuoden 1961 lopun dramaattiset tapahtumat merkitsivät ankaria ja kohtalokkaita vastoinkäymisiä SPP:lle. Suhteellisen hyvältä näyttäneet mahdollisuudet vuoden 1962 eduskuntavaaleissa murskaantuivat. Merkittävänä taustatekijänä tässä oli Honka-vaa-

1. Maalampi, s.155.

2. Enävaara, s.20.

liliittojen hajoaminen Hongan luovuttua presidenttiehdokkuudesta lähinnä ulkopoliittisten tekijöiden vuoksi. SPP jäi tämän seurauksena kokonaan pois presidentin valitsijamiesvaaleista antaen näin kannattajilleen vapaat kädet äänestää muiden puolueiden presidenttiehdokkaita. Tämä oli SPP:n taholta ratkaiseva virhe, joka söi pohjaa pois saman vuoden eduskuntavaaleilta.¹ Sittemmin samaa virhettä ei SMP:ssa ole toistettu, vaan päinvastoin puolueen merkittävimmät vaalivoitot on pohjustettu juuri presidentinvaalikamppailuilla. (Tästä tarkemmin luvussa 6, SMP ja presidentinvaalit).

SPP menetti ainoan eduskuntapaikkansa vuoden 1962 eduskuntavaaleissa Veikko Vennamon jäätyä 27 äänen päähän kansanedustajan paikasta. Tämä lamautti aluksi koko puolueen aktiviteetin. Masennus häipyi mielistä vähitellen. Puolue ja sen päääänenkannattaja pysyivät pystyssä. Veikko Vennamo kiersi ahkerasti ympäri maata puhumassa. Toisilla paikkakunnilla oli väkeä, toisilla ei.² Puolue oli tuolloin varsin selvästi Vennamo-keskeinen, mutta se sai ympärilleen jäsentyneet puitteet. Koska Vennamo ei ollut vaalikaudella 1962-1966 eduskunnan jäsen, voidaan sanoa, että kansan yhteiskunnallisessa tietoisuudessa Vennamon kannatus vuoteen 1966 mennessä pikemminkin laski kuin nousi.³ Siitä huolimatta, voimakkaasti Kuopion vaalipiiriin keskittyneen kampanjan ansiosta, Vennamo valittiin uudelleen eduskuntaan vuoden 1966 vaaleissa. Tämä oli ratkaiseva muutos.

1. Enävaara, s.22.

2. Vennamo, s.185.

3. Unohdetun kansan siivellä, s.44/Toiviainen.

Maalaisliitto oli muuttanut nimensä Keskustapuolueeksi. SPP sitävastoin muutti nimensä Suomen Maaseudun Puolueeksi. Tämä veto oli äärimmäisen onnistunut. SMP kohdensi rajun hyökkäyksen Keskustapuolueeseen. SMP:n vuoden 1966 Tampereen puoluekokous antoi nimenmuutoksesta seuraavansisältöisen julkilausuman: "Kaikki vanhat puolueet ovat hylkäämässä tai hyljänneet erityisesti Suur-Helsingin hyväksi muualla Suomessa asuvat kansalaiset. Viimeksi näin teki entinen Maalaisliitto, joka päämääränsä ja ohjelmansa tarkastaen muuttui Keskustapuolueeksi ja on valmis vieläkin tehostamaan suorasukaisuuslinjaansa sekä sulattamaan itseensä liberaalisen kansanpuolueen... Ajamme siis tästä lähtien Suomen maaseudun jokaisen ihmisen asiaa. Kutsumme kaikkia maaseudun kansalaisia, yrittäjiä ja pieneläjiä pelastavaan yhteistyöhön meille jokaiselle yhteiseen Suomen Maaseudun Puolueeseen".¹

Kahden vuoden aikana puolue koki poikkeuksellisen laajentumisen. SMP laajensi luokkapohjaansa ja alueelista pohjaansa. Lyhyessä ajassa puolueeseen liittyi monenkirjavaa joukkoa. SMP:stä löysivät poliittisen kotinsa isännät, rengit, pettyneet, luopuneet, päähänpotkitut, yhteiskunnan syrjimät ja monenlaiset sorretut.² SMP oli siirtymässä selkeästi populistiseksi joukkoliikkeeksi. Suomessa oli käynnissä voimakas yhteiskunnallinen murros. Edellä mainitut marginaaliryhmät muodostivat otollisen maaperän poliittisesti radikaalille joukkoliikehdinnälle. Poliittisina vaihtoehtoina tulevat tällöin tavallisesti kysymykseen joko sosialismi tai populismi. Ti-

1. Enävaara, s.29.

2. Unohdetun kansan siivellä, s.44/Toiviainen.

lanne laukeaa populismiin usein silloin, kun poliittiselle areenalle ilmestyy kansan kieltä ja ajatuksia ymmärtävä "Messias", karismaattisen johtajan tai intelletuelliryhmän muodossa.¹ Vennamo oli tuo "Messias".

SMP oli päässyt jaloilleen. Se suuntasi rajun hyökkäyksen vasemmistokeskustalaiseen hallitukseen. Vennamo teki eduskunnassa satoja aloitteita ja piti runsaasti puheenvuoroja. Tutuksi tullut vennamolainen kielenkäyttö ja retoriikka alkoivat muodostua yhä selkeämmin. "Rosvot kiinni" ja muut loistavat kielikuvat syöpyivät kansan mieliin. Vennamolaisuus nousi kohinalla. Vennamo oli saanut rinnalleen puoluesihteeriksi kansanomaisen Pohjois-Karjalaisen pienviljelijän Eino Poutiaisen. Tämä kaksikko loi SMP:n suuruuden. Vennamo hoiti eduskuntapolitiikkaa ja kiersi pitkin Suomea puhujamatkoilla. Poutiainen keskittyi SMP:n järjestökoneiston vahvistamiseen. Poutiainen kiersi väsymättä pientalonpojan kylvökoneeksi ristikimallään mopedilla ympäri Suomea. Elinkeinorakenteen myllerryksessä kamppaileva maaseudun unohdettu kansa sai tulevaisuuden toivoa. Se tarttui hanakasti oljenkorteen.

Vennamolaisuus ei millään muotoa noussut tyhjästä. Maaseudulla vallitsi "maailmanlopun tunnelma", joka levisi pieneläjistä keskiluokkaan. Tämä maailmanlopun tunnelma johtui lähinnä suuresta poismuutosta. Turhaan ei SMP puhunut unohdetusta kansasta, sillä suuri osa kansaa tunsikin itsensä pe-

1. Helander, s.16.

tetyksi ja unohdetuksi.¹ Ennen arvostetuksi elinkeinoksi normitettu maatalous leimattiin 1960-luvulla melkeimpä riikolliseksi toiminnaksi. Televisiossa ja radiossa harjoitettu vanhojen arvojen parjaus herätti maaseudun väestössä niin ikään katkeruutta. Lisäksi SMP harjoitti erittäin taitavaa ja tuloksellista vaalimityötä. Tämä vaalimityö oli kaksijakoista. Maaseudulla vennamolaiset järjestivät "vanhanaikaisia" joukkokokouksia ja kulkivat töllestä tölliin harjoittaen ns. suusta suuhun -menetelmää. Toisen aspektin vennamolaisten vaalitaistelussa muodosti tv:n hyväksikäyttö. Siellä Veikko Vennamo ui kuin kala vedessä. Juuri kun muut puolueet olivat hiukan päässeet perille Vennamon repivästä vaalitaktiikasta, muuti hän kampanjansa rauhallisemmaksi tuomalla rauhalliset emäntähahmot tv-keskusteluihin. Vähän koulutettu unohdettu kansa Vennamon johdolla asetti muiden puolueiden rasvatut puoluekoneistot naurunalaiseksi.

Vuoden 1970 eduskuntavaalien tappionsa syntipukiksi hävinneet puolueet leimasivat vaaleja edeltäneet radio- ja tv-ohjelmat. Todelliset syyt kuitenkin löytyivät vanhojen puolueiden omasta toiminnasta.² Keskustapuolue puhui vaalien alla täysin toisarvoisista asioista, ja vasemmistolla ei vuoden 1968 presidentinvaaleissa ollut omaa ehdokasta. Kärjistetysti sanoen ns. vanhat puolueet saavat syyttää itseään poliittisesta typeryydestä vennamolaisten suurvoitossa. Merkittävä osa SMP:n voitossa oli luonnollisesti myös sen oma toiminta.

1. Shokkivaalit, s.97/Sänkiahö.

2. Sama, s.94/Sänkiahö.

SMP:n elämä ei 18 kansanedustajan puolueena muodostunut helpoksi. Paineita syntyi ryhmän sisällä, ja niitä pumpattiin sinne myös muiden toimesta ulkoapäin. Vuoden 1970 eduskuntavaalien jälkeinen hallituksen synnyttäminen oli melkoista punnertamista. Ensimmäiseksi hallitustunnustelijaksi nimitettiin kokoomuksen Juha Rihtniemi. Hän ei onnistunut. Rihtniemeä tunnustelutehtävissä seurasi SDP:n Rafael Paasio. Rihtniemi sai tunnustelijantehtävän vielä toistamiseen, mutta hän epäonnistui. Rihtniemeä seurasi K.A. Fagerholm. Haalitus pohja alkoi hänen johdolla muotoutua, neuvottelujen jatkaminen jäi Ahti Karjalaisen huoleksi. Karjalaisen II hallitus muodostettiin 14.7.1970. Siihen kuuluivat LKP, RKP, SDP, SKDL ja Keskustapuolue.

SMP:n ensimmäinen suurvoitto ei johtanut hallituksen paratiovien aukeamiseen. SMP katsoi, että se oli pelattu ulos hallituksesta. SMP:n silloinen kansanedustaja Rainer Lemström totesi: "Kommunistit ja Keskustapuolue olivat pelanneet yhteen ja muut pitelivät vallanhimossaan häntä. Suomen tasavaltaan oli jälleen syntymässä sosialisointiin johtava suurta rahaa tukeva kansanrintamahallitus tai paremminkin köyhän kansan murskaava diktaattorijunta, jolle oma etu on kansan etua tärkeämpi".¹ Vanha kansanrintamahallitus toimi varsin kapealla pohjalla. Sisäpoliittinen tilanne oli hankala, koska vaalien molemmat voittajat, kokoomus ja SMP, jäivät hallituksen ulkopuolelle. Tämä osaltaan johti vuonna 1972 eduskunnan hajoittamiseen ja uusiin eduskuntavaaleihin.

1. Asialinjalla/Rainer Lemström, SMP ja uusi hallitus, s.93.

Nyttemmin on todettu mm. Keskustapuolueen puheenjohtajan Paavo Väyrysen suulla, että yksi syy hajoitusvaaleihin oli pyrkimys heikentää SMP:n kannatusta.

Vuoden 1972 eduskuntavaaleissa SMP sai jälleen 18 paikkaa. Suomi oli poliittisessa kriisissä, mutta tyytymättömyyttä alkoi esiintyä myös SMP:n omissa riveissä SMP:n eduskuntaryhmän sisäinen oppositio syytti Veikko Vennamo diktatuurista. Näille näkemyksilleen he saivat runsaasti tilaa julkisuudessa. SMP:n kenttäväki oli laajasti hämillään, ja niinpä SMP:n vuoden 1972 Kouvolan puoluekokouksesta tuli kiihkeä. Siinä kokouksessa tuli jo selvästi esiin edessä oleva eduskuntaryhmän hajoaminen.¹ Tästä huolimatta puoluekokous oli presidentivaaliasiassa yksimielinen. Se teki päätöksen oman ehdokkaan asettamisesta ja Veikko Vennamon pyytämisestä ehdokkkaaksi.

SMP:n hajoaminen tapahtui lopullisesti vuosien 1972 ja 1973 vaihteessa. Tästä prosessista on liikkeellä monenlaista tarinaa. Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolueen (SKYP) perustaneet kansanedustajat sanoivat sen olleen ainoan mahdollisuuden, koska Veikko Vennamo oli SMP:ssa täysi diktaattori. SMP:n näkemys on asiasta täysin toinen. "SMP:n ryhmä hajotettiin taloudellisilla houkutuksilla ja hämärärahalla. SKYP:een seteliselkärankaisten ryhmään siirtyi 13 SMP:n kansanedustajaa. Viisi jäi jäljelle".² Eduskunnassa ajettiin salamavauhtia läpi lainmuutos, jolla turvattiin SKYP:lle

1. Arjanne, s.15.

2. Vennamo, s.273.

vuoden 1973 alusta lukien puoluetukirahat.¹ SKYP:n kansanedustajat turvasivat myös vuoden 1974 presidentinpoikkeuslain läpimenon.² Tämän jälkeen SMP:hen jäljelle jääneet kansanedustajat jyrkensivät entisestään linjaansa eduskunnassa. Tämä johti siihen, että Veikko Vennamo kannettiin ulos eduskuntasalista. SMP:n kansanedustajat Rainer Lemström ja J. Juhani Korttesalmi suljettiin myös määrääjäksi eduskuntatyöstä. Tämä on eräällä tavalla ollut historiallista aikaa Suomen parlamentarisessa demokratiassa. Nyt tuo samainen SMP on ollut hallituspuolue kohta viisi vuotta, SKYP:ta ei ole moneen vuoteen ollut olemassa. tästä voisi vetää monenlaisia johtopäätöksiä SMP:n läpikäymästä prosessista. Joka tapauksessa SMP oli 1970-luvun radikaalein puolue Suomessa. SMP menetti vuoden 1975 eduskuntavaaleissa vielä kolme kansanedustajaa. Valituksi tulivat enää Veikko Vennamo ja J. Juhani Korttesalmi. Kahdestaan he pitivät unohdetun kansanlippulaivaa pystyssä. Vuoden 1979 eduskuntavaaleissa he saivat taas seuraa. Jyrkkä populismi alkoi lähestyä loppuaan.

SMP on epäilemättä ollut suomalaisen parlamentarismen väri-
läiskä. Se on luonut oman poliittisen traditionsa ja rehevöittänyt Suomen poliittista elämää. Etenkin tämä jyrkän populismin kausi piirtää selvänä SMP:n omaleimaisuuden. Veikko Vennamo luopui vapaaehtoisesti eduskunnasta vuoden 1987 vaaleissa, J. Juhani Korttesalmi jatkaa sen sijaan edelleen. Korttesalmi on kuusamolaissyntyinen "kutsumuskansan-

1. Enävaara, s.63.

2. Arjanne, s.111-113.

edustaja". Onko hän myös viimeinen suomalaisenen jyrkän linjan populistit?

5.2. Välivaiheen populismi 1979-1986

SMP saavutti vuoden 1979 eduskuntavaaleissa vaalivoiton. Se oli pohjustettu vuoden 1978 presidentinvaaleilla ja vaaliliitoilla. SMP oli valtakunnallisessa vaaliliitossa Suomen Kristillisen Liiton (SKL) kanssa. Perustuslaillinen Kansanpuolue oli mukana näissä vaaliliitoissa Helsinkiä ja Uusimaata lukuunottamatta. Liberaalinen Kansanpuolue oli mukana Hämeen pohjoisessa vaalipiirissä.¹ SMP oli saanut uuden mahdollisuuden. Veikko Vennamo luopui SMP:n puheenjohtajan tehtävästä vuoden 1979 Porin puoluekokouksessa. Tilalle valittiin hänen poikansa Pekka Vennamo. Vanhempi puolueväki purskahti itkuun ja kyseli, että miksi juuri nyt, kun kaikki oli kääntymässä parempaan. Juuri siksi. Tämä tilanne oli oiva tilaisuus uusiutua. Puoluekokous oli SMP:n 20-vuotisjuhlakokous. Siihen sai siten liitettyä symboliikkaa ja dramaattisuutta. Tämän lisäksi SMP:n ratkaisuun liittyi muutakin. Puolueen siirtyminen alkuvuosien yltiöpaisesta hurmuksesta asiallisuuteen oli jo tapahtumassa.²

Tämä ns. asiallisempi populismi, uusvennamolaisuus, alkoi hahmottua heti vuonna 1979. Se kiteytyi vähitellen ja alkoi saada 1980-luvulla yhä selvempiä ja jäsentyneempiä piirteitä. SMP alkoi Pekka Vennamon johdolla puhua perinteisem-

1. Enävaara, s.73.

2. Helsingin Sanomat 27.3.1983.

pää poliittista kieltä. Yhtenä esimerkkinä tästä voidaan todeta SMP:n ulkopoliittisen kielen uusiutuminen. SMP oli tuohon asti puhunut aina Paasikiven viitoittamasta Suomen virallisesta puolueettomuuspolitiikasta. Pekka Vennamo ja SMP:n nuorempi väki alkoi suoraan käyttää Paasikiven-Kekkonen linja -nimitystä Suomen ulkopoliitiikasta puhuttaessa. Kekkos-kauna työnnettiin taka-alalle, sitä ei toki täysin unohdettu. SMP muutti taktiikkaansa. Pekka Vennamo loi julkisuuteen asiallista uusvennamolaista kuvaa. Veikko Vennamo jatkoi vanhalla perinteisen vennamolaisuuden linjoilla. Tämä roolinmuutos hämäsi myös poliittiset vastustajat. Ne eivät oikein tinneet, miten suhtautua SMP:hen. SMP:n riveihin alkoi myös ilmestyä akateemisen loppututkinnon suorittaneita henkilöitä.¹ Tämä kaksitahotaktiikka toi SMP:lle suurvoiton vuoden 1983 eduskuntavaaleissa. Se avasi SMP:lle myös ovet tasavallan hallitukseen. Tästä hetkestä alkaa SMP:n historian mielenkiintoisin vaihe. Miten populistinen puolue, joka on establishmentin vastainen, voi mennä hallitukseen tai vielä spesifisemmin, miten se voi säilyttää linjansa ja omlaimaisuutensa hallitusvastuussa? Populismilla on ollut tapana kesyyntyä ja korruptoitua vallan ja vastuun myötä.² SMP ei ole poikkeus. Hallitusvalta on kesyttänyt SMP:n populismia. Matka mukautuvaan populismiin ei kuitenkaan ollut helppoa.

"Kun Urho Kekkonen aikoinaan rupesi kesyttämään äärivasenta, hän tarjosi valtaa sekä ministerin tuoleja. Vuodet hallituksessa johtivat syvenevään hajaannukseen ja kannatuksen tasai-

1. Helsingin Sanomat 27.3.1983.

2. Wiles, s.168/Ionescu & Gellner.

seen laskuun. Maaseudun puolue saa menetellä taitavasti välttyäkseen samalta".¹ Kekkonen loi Suomeen sekä ulkottä sisäpoliittisen konseksuksen. Hän viilasi myrkkyhampaat ääriliikkeiltä. Tämän hän teki niin taitavasti, että eräät hampaattomat häntä edelleen kiittävät.² Vuonna 1983 ei enää ollut Kekkosta SMP:tä kesyttämässä, tuskin Kekkonen olisi siihen touhuun ryhtynytkään. Kekkosen metodi oli kuitenkin muiden puolueiden muistissa. Lisäksi SMP oli halukas hake-
maan itselleen arvostetun puolueen statusta. SMP:n ensimmäi-
nen nousu vuonna 1970 selitettiin yhteiskunta- ja elinkeino-
rakenteen muutoksella. Vuonna 1983 oli toisin.

SMP:n vuoden 1983 vaalivoitto perustui lähinnä eduskunnan epäonnistuneeseen eläkepäätökseen, päivärahajupakoihin, ta-
loudellisten rikosten paljastumiseen ja rötösherra-teeman
taitavaan hyväksikäyttöön. Puheet isänmaallisuudesta ja re-
hellisyydestä menivät perille.³ Tiivistetysti sanottuna ky-
symys oli arvovaaaleista. Veikko Vennamo saattoi tuollaises-
sa tilanteessa toistaa olleensa aikoinaan oikeassa puhuessaan
rappiosta ja huutaessaan rosvoja kiinni. SMP:n vaalipropagan-
da oli myös erittäin onnistunutta. SMP:sta television puolue-
vaalitenttiin ilmestyivät Pekka Vennamo, Urpo Leppänen ja J.
Juhani Korttesalmi. Veikko Vennamo jäi taktisista syistä pois.
Näin SMP kykeni hälventämään kuvaansa pelkästään vennamoiden
puolueena. Pekka Vennamo edusti tentissä maltillista uusven-
namolaisuutta, kun taas Veikko Vennamon tilalla esiintynyt

1. Antti Seppälä Ilta-Sanomissa 27.4.1983.

2. Lasse Lehtinen Ilta-Sanomissa 30.11.1985.

3. Ilta-lehti 22.3.1983.

J.Juhani Korttesalmi vanhaa jyrkkää populismia. Puoluejohtajien vaalitentissä esiintyi jälleen Pekka Vennamo. Hän veti osuutensa maltillisesti. Näin SMP:n vaalivieheet vetosivat sekä jyrkkiin että maltillisiin valitsijoihin. Samaa tuotetta myytiin kahdessa paketissa.

SMP:n vaalitaktiikkaa pidettiin yleisesti hyvin taitavana ja onnistuneena. Se herätti luonnollisesti myös ankaraa arvostelua. "SMP on todellinen propagandamestareiden puolue. Samantekevää mitä kysytään, propagandamylly pyörii ihmisen alhaisia vaistoja kosiskellen suruttomasti. Ei vain tv-ten-tissä, vaan eduskunnan ponsirakennelmissa ja kokouspuheissa. Äänestys ehdotukset rakennetaan niin, että muiden puolueiden on mahdotonta niihin yhtyä, vaikka itse asia olisi oikeakin. Niin kuin joskus on. Löytäähän sokeakin kana jyvän".¹ SMP:n taktiikka ei rajoittunut pelkästään vaalitaisteluun, vaan myös hallituspolitiikkaa ja -taktiikkaa mietittiin SMP:ssa tarkkaan.

Vaalien jälkeen lehdistössä tarjottiin Veikko Vennamolle työvoimaministerin paikkaa. Veikko Vennamolla ei kuitenkaan ollut hallitushaluja. Hänen päässään olivat jo toiset suunnitelmat. Hän ryhtyi eduskuntaryhmän puheenjohtajaksi. "Jos leikillisesti sanon, minä olen eduskuntaryhmän puheenjohtajana vahvemmassa asemassa kuin yksi ministeri. Jos minä tässä sanon stop, se on sitten stop, Vennamo naurahtaa."² Hallitukseen SMP:sta lähtivät Pekka Vennamo II valtiovarainministe-

1. Irma Karvikko Turun Sanomissa 15.3.1983.

2. Veikko Vennamo Karjalan maassa 21.5.1983.

riksi ja Urpo Leppänen työvoimaministeriksi. Leppänen oli Veikko Vennamon valinta. "Sinä menet hallitukseen ja sillä siisti. Minä hoidan asian ryhmässä".¹ Veikko Vennamo selvästi tiedosti sen kesyynnyttämisen vaaran, joka hallitusvastuuseen liittyi. "SMP ei tee sitä SKDL:n virhettä, että samaistuisi hallitukseen, vaatisi eduskuntaryhmältään ministeriensä mahdollista vaikenemista ja perässä-äänestämistä".² Valta on kuitenkin tehnyt tehtävänsä ja miedontanut SMP:n populismia. SMP:n eduskuntaryhmä toimi juuri Veikko Vennamon viitoittamalla tavalla. Se arvosteli hallituksen esityksiä, mutta aina lopulta taipui. Näin luotiin SMP:stä kuvaa taistelevana hallituspuolueena. Samalla pyrittiin pitämään puolueen profiilia korkeana. Tästä tilanteesta muodostui ennen pitkää arvovaltakysymys Pekka ja Veikko Vennamon välille. Kesällä 1986 tilanne räjähti.

Tätä ennen SMP otti kaiken irti vaalivoitostaan ja pääsytään hallitusasemaan. "SMP iloitsee johtajiensa raitahousuisista ja siitä, että puolue ei enää ole "oikeistolainen", ei "fasistinen", ei "yhteistyöhön kelpaamaton protestipuolue", ei oikeastaan mitenkään se, miksi se vielä kaksi kuukautta sitten leimattiin hallituskumppaneittensa puheissa".³ SMP:n keskustalaisuus virallistettiin eduskunnan istumajärjestyksellä. SMP siirrettiin istumaan takaisin SDP:n ja Keskustapuolueen väliin. Totesipa Keskustapuolueen puheenjohtaja Paavo Väyrynen SMP:sta seuraavasti: "SMP ja Keskustapuolue

1. Eskelinen, s.127.

2. Veikko Vennamo Suomen Sosiaalidemokraatissa 27.5.1983.

3. Uusi Suomi 6.5.1983.

ovat molemmat perustavoitteiltaan ja -näkemyksiltään samankaltaisia...Molemmat ovat voimakkaasti yhteiskunnan vähempiosaisten asialla: niille on tärkeää oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon asia, köyhän asia".¹ SMP:n johtohenkilöistä tuli Paasikivi-seuran jäseniä, Pekka Vennamo osallistui virallisessa delegaatiossa YYA-sopimuksen jatkamisjuhliin Moskovassa, diplomaattikunnan edustajat ilmestyivät SMP:n puoluekokouksiin ja kutsuja eri valtioiden edustustoihin alkoi sataa SMP:n puoluetoimistoon. SMP vaati maineensa puhdistamista, ja sen se myös sai. SMP:n pää-äänenkannattaja Suomen Uutiset takoi kuukausitolkulla kannattakunnan tajuntaan SMP:n aseman tunnustamista. Establishmentti vaati kuitenkin vastapalveluksia. Entinen politiikka ei hallituksessa voinut jatkua. Tilanne johti kesän 1986 dramaattisiin tapahtumiin SMP:ssä. SMP:n aseman virallistamisen lasku lankesi maksettavaksi.

SMP:n eduskuntaryhmä oli Veikko Vennamon johdolla toistuvasti kritisoinut hallituksen esityksiä. Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden jälkeen SMP:n eduskuntaryhmän sihteeri kansanedustaja Pentti Kettunen uhkasi esittää ponnen, jossa eduskunta edellyttäisi ydinvoimaloiden sulkemista vuoteen 2000 mennessä. Pääministeri Kalevi Sorsa teki ponnen esittämisestä hallituskysymyksen. SMP taipui. Tällä kertaa tilanne muuttui ratkaisevasti; SMP:n puheenjohtaja, II valtiovarainministeri Pekka Vennamo ilmoitti eroavansa SMP:n puheenjohtajan tehtävistä kuluvan kesän Jyväskylän puoluekokouksessa. SMP oli tienhaarassa.

1. Kansamme puolesta 4/1983.

Kysymyksessä oli sekä arvovalta- että linjataistelu. Veikko Vennamo väistyi SMP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajan paikalta. Puolueessa kaikki toiminta tähtäsi siihen, että Pekka Vennamo saataisiin suostumaan jatkamaan SMP:n puheenjohtajana. Tätä tietä tasoitettiin kaikilla mahdollisilla tavoilla. Kaikki SMP:n piirijärjestöt, SMP:n nuorisojärjestö ja SMP:n naisjärjestö vetosivat Pekka Vennamoon, jotta tämä olisi edelleen käytettävissä SMP:n puheenjohtajaa valittaessa. Veikko Vennamo ei henkilökohtaisesti saapunut Jyväskylään lainkaan. Puoluekokouksen valmisteluvaliokunnat antoivat yksimieliset esityksensä kaikista puoluekokouksen henkilövalinnoista. Tämän jälkeen Pekka Vennamo ilmoitti suostuvansa jatkamaan SMP:n puheenjohtajana. Varapuheenjohtajiksi valittiin edelleen yksimielisesti Kalle Paloşaari ja Lea Mäkipää, sekä puoluesihteeriksi Aaro Niiranen.

SMP:n eduskuntaryhmä tilasi kesällä 1986 mielipidetiedustelun SMP:n toiminnasta. Otoksen suuruus oli varsin pieni (N=518). Tutkimuksen kenttätyö suoritettiin 23.-30.7.1986, ja sen kohderyhmänä olivat 18-69-vuotiaat Suomen kansalaiset. Tutkimuksessa kysyttiin mm. "Katsotteko, että SMP:lla on eduskunnassa oikeus vaatia korjauksia hallituksen esityksiin?"¹ Suurin osa (77 %) vastaajista oli sitä mieltä, että SMP:lla on eduskunnassa oikeus vaatia korjauksia hallituksen esityksiin. Neljätoista prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, ettei SMP:lla ole tällaista oikeutta. Yhdeksän prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. SMP:n kannattajista 89 % oli sitä miel-

1. Mielipidetiedustelu SMP:sta, heinäkuu 1986.

tä, että SMP:llä on oikeus vaatia korjauksia hallituksen esityksiin.

Mielipidetiedustelussa kysyttiin myös seuraava kysymys:

"Kumpi on mielestänne ollut oikeassa julkisuudessa olleista menettelytapoja koskevassa erimielisyydessä SMP:n eduskuntaryhmän toiminnasta".¹ Lähes kaksi kolmannesta (64 %) katsoi Pekka Vennamon olleen oikeassa. Veikko Vennamoa kannatti 6 % vastaajista. Lähes joka kolmannella ei ollut mielipidettä asiasta. Tämä osoittaa, että kysymys on koettu vaikeaksi ja että ristiriidan perimmäistä syytä ei ole tiedostettu. SMP:läisistä Pekka Vennamoa kannatti 63 % ja Veikko Vennamoa 19 %.

Erityisen mielenkiintoista tässä tutkimuksessa on se paradoksaalinen tilanne, että selkeä enemmistö katsoo, että SMP:llä on eduskunnassa oikeus vaatia korjauksia hallituksen esityksiin. Samalla kuitenkin lähes yhtä selvä enemmistö katsoo Pekka Vennamon olleen oikeassa SMP:n eduskuntaryhmän menettelytapakiistassa. Tutkitut, mukaan lukien SMP:n kannattajien selvä enemmistö, selvästi haluavat vanhan linjan ja Pekka Vennamon. Ne eivät kuitenkaan tunnu olevan yhteensovitettavissa. Jyrkkään populismiin ei ole paluuta, ainakaan Pekka Vennamon johdolla. SMP on Pekka Vennamon ja koko nykyisen puoluejohdon johdolla matkalla kohti mukautunutta populismia. Mukautunut populismi merkitsee sitä, että SMP toimii hallituksessa lojaalisti, kuten muutkin hallituspuolueet. Jyrkkään populismiin kuului se, että SMP loi itse omat pelisääntönsä ja vähät välitti siitä, mitä muut puolueet ja ryhmät

1. Mielipidetiedustelu SMP:n toiminnasta, heinäkuu 1986.

siitä ajattelivat. Mukautuneen populismin SMP hyväksyy "yhteiset parlamentaariset pelisäännöt". SMP:sta on tullut tavallinen puolue, puolue puolueiden joukkoon.

5.3. Mukautunut populismi 1986-

SMP lähti vuoden 1987 eduskuntavaaleihin täysin uusista lähtökohdista. Se oli nyt hallituspuolue ja osaltaan vastuussa neljän vuoden hallituspolitiikasta. Vaalilauseeksi valittiin uutta roolia kuvaava Kannamme vastuun. SMP kärsi vaaleissa selvän tappion. Kannatus laski 9.7 prosentista 6.3 prosenttiin, ja eduskuntapaikat putosivat seitsemästätoista yhdeksään. SMP:n populismi on kulunut käytössä, valta ja vastuu on kesyttänyt sitä. Valtiollistunut hallintatapa on saanut otteen myös SMP:stä. Toisaalta SMP on hallituskaudellaan saanut enemmän omia tavoitteitaan läpi kuin koskaan aikaisemmin. Samalla kannatus kukistui kolmannekseen. Tämä loi puolueen sisälle tuntuvia paineita. Nämä paineet purkautuivat SMP:n Oulun puoluekokouksessa.

SMP:n Oulun puoluekokous 8.-9. elokuuta 1987 oli monella tavalla merkittävä. Presidentti Mauno Koivisto suostui SMP:n presidenttiehdokkaaksi vuoden 1988 presidentinvaaleihin ilman ehtoja. SMP oli tällä tavalla saanut yleisen hyväksynnän korkeimmalta mahdolliselta taholta. Oulun puoluekokous oli myös SMP:n sisäisten paineiden purkaantumisfoorumi. Vennamolaisessa liikkeessä ei puolueen puheenjohtajasta ole totuttu äänestämään. Oulussa kuitenkin puolueen pitkäaikainen kansanedustaja J.Juhani Kortesalmi asettui Pekka Vennamon vastaeh-

dokkaaksi. Vennamo voitti äänestyksen luvuin 348-68.¹ Korttesalmen saamaa kannatusta pidettiin yllättävän suurena. Pekka Vennamo nauttii SMP:ssa kuitenkin niin suurta kannatusta ja arvontoa, että monen puolueen nykylinjaan tyytymättömän voidaan olettaa äänestäneen Pekka Vennamoa tyytymättömyydestään huolimatta.² Todellisempi ja parempi tyytymättömyyden mittari oli puoluesihteerin vaali Pekka Vennamon luottomiehen puoluesihteerin Aaro Niirasen ja entisen työvoimaministerin Urpo Leppäsen välillä. Niiranen voitti Leppäsen äänin 192-182. Leppäsen taakse ryhmittäytyneen opposition yllättävän suurta määrää pidettiin arvovaltatappiona puheenjohtaja Pekka Vennamolle, joka tuki Niirasta näytävästi.³

SMP:n siirtyminen mukautuneeseen populismiin ei ole käynyt kivutta eikä helposti. Kuitenkin siirtymisessä on onnistuttu kohtalaisesti, sillä yleensä populistiset liikkeet ja puolueet hajoavat tämänkaltaisessa tilanteessa, vieläpä varsin traagisella nopeudella.⁴ SMP:n muuttuminen on tapahtunut välivaiheen (1979-1986) kautta. Tämä selittää, että puolueen jäsenkunta on kestänyt muuttuneen roolin varsin hyvin. Puolue sisältää edelleen myös jyrkän linjan kannattajia, mutta he ovat jo vähemmistönä. Kuitenkin he ovat pysyneet SMP:ssa ja ovat jonkinlainen varaventtiili, jonka kautta paineet pääsevät purkautumaan. Mutta miten käy puolueen kannatuksen? Kestääkö unohdettu kansa, joka on asettanut toivonsa SMP:n

1. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

2. Tiedonantaja 11.8.1987.

3. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

4. Wiles, s.168/Ionescu & Gellner.

jyrkkään populismiin, SMP:n roolin muutoksen? Kostaako "köyhä kansa" SMP:lle tulevaisuudessa, vai voiko SMP korvata jyrkkien protestoitsijoiden äänet uusilla mukautuvilla ja maltillisilla kannattajilla? Paradoksaalista kyllä, jyrkkä populismi voi hävitä Suomesta tai hakea uuden liikkeen itselleen, mutta SMP voi muuntuneenakin selvitä hengissä. Kaikki riippuu Suomen kansasta. Voiko SMP:n peräänkuuluttama "Alkion-Vennamon keskustaliberaali -linja olla huomisen vaihtoehto"?¹ Perinteinen populistti ei ole sen enempää maltillinen kuin liberaalikaan. Mukautuneen populismin SMP:sta tulee ehkä mukautunut keskustaliberaali SMP, mutta populismia siinä silloin ei enää ole.

SMP:n tie mukautuneeseen populismiin on ollut pitkä. Presidentti Mauno Koiviston saaminen SMP:n presidenttiehdokkaaksi merkitsee myös päätöspistettä siinä työssä, jonka Pekka Vennamo on tehnyt "hulinaliikkeen" normalisoimiseksi tavalliseksi puolueeksi. Koivisto oli myös tämän kehityksen alkupiste, sillä juuri hänen tulonsa tasavallan presidentiksi avasi SMP:lle oven hallitukseen. Hallitukseen pääsy antoi taas Pekka Vennamolle mahdollisuuden todistaa SMP yhteistyökykyiseksi puolueeksi. Sen hän tekikin itsepintaisesti ja raskain uhrauksin.² Pekka Vennamon yhteistyölinja on tuottanut satoa. Vaalitappiosta huolimatta SMP on edelleen hallituspuolue. Pekka Vennamo saa hallituksesta käsin toteuttaa uskoaan, että ministerin pallilta voi parhaiten vaikuttaa.³

1. Suomen Uutiset 17.6.1987.

2. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

3. Pekka Vennamon haastattelu Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä 21.11.1987.

Mukautuneen populismin SMP on suunnilleen samassa suhteessa populistinen kuin Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue on sosialistinen. Perusorientoituminen jää jäljelle, mutta puolueen jokapäiväinen toiminta muotoutuu vallitsevien rakenteiden sanelemana. Puolueen sisälle jää SDP:n punaiseen tusinaan verrattavia häiriköitä, jotka eivät kuitenkaan tule pääsemään hallitsevaan asemaan. Tällainen puolueen sisäinen keskustelufoorumi on jopa hyödyllinen, jollei sitä puolueen johtotasolta puolueortodoksisuuden nimissä tukahduteta. Sen kautta kun voidaan kokeilla uusia ideoita, ja mikäli ne eivät ota tulta, on selitys heti valmiina; nehän on niitä "tusinaihmisten" puheita.

SMP:n mukautuneeseen populismiin liittyy myös oppositiopuolueiden arvostelu. Ennen SMP hyökkäsi rajusti establishmenttia (hallituspuolueet) vastaan, nyt kritiikki on kääntynyt oppositioon. Parlamentarismin pelisäännöt, establishmentin sanelemat ehdot, ovat tulleet käytännöksi myös SMP:ssa. Tämä SMP:n roolinmuutos on merkittävä. Sitä, miten mukauneen populismin SMP:n tulevaisuudessa käy, en ryhdy ennustamaan. Rötösherra-teemat eivät oikein istu hallituspuolueen suuhun, siksi kai niistä ei pariin vuoteen ole mitään puhuttukaan.

SMP:n historian eduskuntavaalimenestys voidaan esittää yhteenvedonomaaisesti seuraavien taulukoiden avulla. Niistä voi havaita SMP:n kannatuksen rajun heittelemisen vaalien välillä sekä kannatuksen alueellisen jakautumisen.

Taulukoista voi myös havaita, että SMP:n kannatus on nyt mukautuneen populismin aikakaudella tasaisemmin jakautunut kuin jyrkän populismin aikaudella.

Suomen Maaseudun Puolueen äänimääräosuus ja edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1962-1982 :

Vuosi	Äänimääräosuus %	Edustajapaikat
1962 ¹⁾	2.2	-
1966 ¹⁾	1.0	1
1970	10.5	18
1972	9.2	18
1975	3.6	2
1979	4.6	7
1983	9.7	17
1987	6.3	9

1) Suomen Pientalonpoikien Puolue

SPP/SMP:n kannatus vaalipiireittäin eduskuntavaaleissa 1962-1987

	1962	1966	1970	1972	1975	1979	1983	1987
Helsinki	0.2%	-	3.8%	3.4%	1.4%	2.2%	6.9%	2.8%
Uusimaa	0.9%	0.5%	5.3%	4.8%	2.3%	2.7%	7.3%	4.0%
Turku et.	1.6%	-	9.6%	8.8%	3.4%	5.8%	13.7%	8.9%
Turku pohj.	2.0%	0.8%	11.4%	9.1%	3.9%	6.1%	11.7%	8.6%
Hämeen et.	0.9%	0.5%	8.5%	7.5%	3.5%	4.0%	9.7%	4.5%
Hämeen pohj.	0.9%	0.3%	7.2%	6.4%	2.0%	3.5%	8.6%	7.1%
Kymi	0.9%	0.5%	8.3%	7.0%	2.4%	5.1%	11.2%	6.0%
Mikkeli	2.7%	0.8%	12.7%	12.1%	4.3%	3.6%	10.8%	8.8%
Pohj.-Karj.	7.6%	3.5%	23.9%	21.1%	8.3%	10.0%	11.3%	9.0%
Kuopio	6.4%	6.8%	21.2%	17.7%	9.1%	9.5%	16.4%	11.7%
Keski-S.	2.4%	0.5%	12.6%	12.1%	4.3%	3.9%	7.6%	7.7%
Vaasa	3.4%	1.4%	11.9%	10.4%	3.6%	4.0%	7.5%	5.6%
Oulu	2.9%	1.4%	15.0%	12.8%	5.2%	6.3%	12.3%	6.9%
Lappi	1.6%	-	12.4%	10.8%	2.5%	2.2%	4.0%	3.9%
Yht.	2.2%	1.0%	10.5%	9.2%	3.6%	4.6%	9.7%	6.3%

Taulukoiden lähteenä on käytetty Suomen virallista tilastoa.

6. PRESIDENTINVAALIT - VÄYLÄ SMP:N POPULISMIN NOUSULLE

Veikko Vennamo oli alkujaan Urho Kekkosen kannattaja. Vuoden 1956 presidentinvaaleissa hän oli Kekkosen valitsijamiehenä, mutta pian sen jälkeen tiet erosivat katkerasti ja lopullisesti. Vaali vaalilta Kekkonen lisäksi kannatusaan, ja lopulta lähes kaikki puolueet tulivat hänen kannattajikseen. SMP valitsi toisen tien. Vuoden 1962 vaaleissa Honka-liiton hajoamisen jälkeen puolue ei lainkaan osallistunut vaaleihin, ja se menetti ainoan eduskuntapaikkansa. Tätä virhettä SMP ei ole toistanut, vaan päinvastoin se on käyttänyt presidentinvaaleja taktisesti hyväkseen. Metodina SMP:lla on ollut raju hyökkäys establismenttia (tässä tapauksessa presidenttiä) vastaan ja paikoitellen räikeä omien asioiden esiintuominen. SMP:n roolinmuutos näkyy selvästi myös suhteessa presidentti-instituutioon. Suuri osa tästä selittyy sillä, että Urho Kekkosen sijasta tasavallan presidenttinä on tänään Mauno Koivisto. SMP:n ja sen populismin kannalta tässä on oleellista se, että SMP on niin Kekkosta vastustaessaan kuin Koivistoa kannattaessaan kyennyt saavuttamaan taktiset päämääränsä. Päämääränä ei (niinkään) ole ollut oman ehdokkaan valituksitulo, vaan SMP:n politiikan tunnetuksi tekeminen.

6.1. SMP ja Kekkosen valtakausi

SMP syntyi Kekkosen ensimmäisellä presidenttikaudella vuonna 1959. Alusta alkaen SMP (silloin SPP) etsi Kekkoselle vaihtoehtoa. SPP oli Vennamon johdolla aktiivisesti mukana

Honka-liitossa. SPP:n kolmas puoluekokous, joka pidettiin Jyväskylässä 4.-5.8.1961 päätti yksimielisesti valita presidenttiehdokkaakseen Olavi Hongan. Honka oli itse läsnä kokouksessa, ja hän puhui kokousväelle mm. seuraavaa: "Laajas-
sa maassamme, jossa asutus on edelleen harvaa, voidaan toimeentulo ja työllisyys turvata koko kansalle edistyksellisellä ja järkevällä talouspolitiikalla. Laiminlyönnit ammatikoulutuksen ja muun koulutoimen alalla on viivytyksettä poistettava. Maan suurin väestöryhmä, jonka enemmistön muodostavat pienviljelijät, pienyrittäjät ja vapaat työmiehet, on kansamme suuri voimanlähde, ja heidän elintasoaan on nostettava ja ymmärtämyksellä suhtauduttava heidän vaikeuksiinsa".¹ Tämä on täysin ns. vennamolaista tekstiä. SPP pyrki jo tuolloin tuomaan presidentinvaalikampanjassa esiin korostetun sisäpoliittisia teemoja. Honka-liitto kaatui kuitenkin tunnetuista ulkopoliittisista syistä. SPP jäi pois presidentinvaaleista. Samalla se jäi ilman tärkeää julkisuutta, ja suurelta osin tämän johdosta SPP ei saanut yhtään kansanedustajaa saman vuoden (1962) eduskuntavaaleissa.

6.1.1. Vuoden 1968 presidentinvaalit

Vuoden 1968 tammikuussa pidetyt presidentinvaalit muodostuivat SMP:lle suurmenestykseksi. SMP:n Veikko Vennamo sai 33 valitsijamiestä, Kokoomuksen Matti Virkkunen 66 valitsijamiestä ja Urho Kekkosen vaaliliitto 201 valitsijamiestä. Tässä vaalissa voittivat sekä Kekkonen että Vennamo ja SMP.

1. Honka, s.278.

Kekkonen valittiin uudelleen, ja Vennamo tuli todella valtakunnallisesti tunnetuksi. SMP sai television kautta suoran kontaktin kansaan ilman, että lehdistö värjäsi välissä.¹ Televisio oli yksi keskeinen apuväline SMP:n nousussa Suomen poliittiselle kartalle. On liioiteltua sanoa sitä ratkaisevaksi tekijäksi, mutta yhdessä perinteisen puolueagitaation kanssa se muodosti tehokkaan kombinaation.

SMP:n päätavoitteet vuoden 1968 presidentinvaaleissa olivat: 1.) kansanvallan toteutuminen, eli että pidetään normaalit presidentinvaalit, 2.) tarjota "kekkosvastaisuudelle" kanava, 3.) kanava SMP:n nousulle.² Näissä tavoitteissa onnistuttiin yli odotusten. Normaalit presidentinvaalit pidettiin seuraavan kerran vuonna 1978, nimenomaan Vennamon ehdokkuus vuonna 1968 ratkaisi normaalien presidentinvaalien pitämisen. Kekkoselle oli vastustajia myös vasemmiston keskuudessa. Vasemmistopuolueet ajoivat (kuitenkin) antikekkoslaiset kannattajansa Vennamon syliin. Vasemmistolla ei ollut omaa ehdokasta, ja täten tavallisen kansan ainoaksi vaihtoehdoksi Kekkoselle muodostui Vennamo.³ Tätä tilannetta Vennamo käytti mestarillisesti hyväkseen. Sosiaalidemokraatit, etenkin sen K-linjaa vastustaneet tahot, saivat sitten vuoden 1966 selkeän voiton, mutta nyt SDP puolueena asettui Kekkosen kannalle. Tämä aiheutti hämmennystä SDP:n piirissä, johon Vennamo osasi vedota. Vennamolaisuus leimattiin K-linjan keskuudessa

1. Pekka Vennamo HS/kuukausiliite 21.11.1987.

2. Veikko Vennamon haastattelu eduskunnassa 5.10.1984.

3. Shokkivaalit, s.95/Sänkiahö.

konservatiiviseksi, oikeistolaiseksi ja antikekkoslaiseksi.¹ Vennamolaisuus oli epäilemättä antikekkoslaista, osin konservatiivistakin, mutta ei missään tapauksessa oikeistolaista. SMP oli jo vuoden 1967 Helsingin puoluekokouksessa uusitus- puolueohjelmassaan selvästi piirtynyt populistiseksi. Populismi ei ole sen enempää vasemmistolaista kuin oikeistolais- takaan. Oikeistolaisuus tai pikemminkin äärioikeistolaisuus lepäsi Suomessa täysin toisella pohjalla kuin maaseudun vähä- väkisissä, joita vennamolaiset pääosin olivat. Antikekkoslai- sille täytyi tuolloin löytää jokin yhteinen nimittäjä, oi- keistolaisuus sopi tuohon tehtävään erinomaisesti.

Vuoden 1968 presidentinvaalit olivat todella väylä SMP:n nousulle. Puolue sai runsaasti julkisuutta, ja sen sanoma tuli tutuksi. SMP muodostui todellakin vaihtoehdoksi ja pro- testikanavaksi. SMP:ssa on aina ymmärretty tiedotusvälinei- den merkitys kansalaisten mielipiteiden muokkaajana ja vah- vistajana.² Televisio oli tuolloin kovalla vauhdilla tulos- sa suomalaiseen yhteiskuntaan. SMP oli ensimmäinen puolue, joka todella osasi ottaa hyödyn uudesta viestintävälineestä. Se yhdisti vaalitaistelussa vanhan perinteisen vaalityön ja uuden viestintävälineen. Populistisen puolueen yksi tärkeim- mistä elinehdoista on räikeä erottuminen muista puolueista. Näissä presidentinvaaleissa Vennamo todella erottui selväs- ti sekä Kekkosesta että Virkkusesta. Vennamon ja SMP:n vaali- kamppailu nähtiin demagogisena ja propagandistisena. Tätä

1. Suomi K-linjalla, s.182.

2. Vennamo, s.186.

se epäilemättä olikin. Se oli ainoa mahdollisuus poliittisen joukkoliikkeen synnyttämiseksi. Veikko Vennamo toteaa: "Minä otin tietoisesti ja tahallani pellen ja demagogin roolin, koska oli pakko. Muuta keinoa ei ollut. Tästä roolista kärsin hautaan saakka. Siitä en pääse eroon. Mutta mitään muuta vaihtoehtoa ei ollut".¹ Vennamon arvio on oikeaan osunut. Populistisen liikkeen täytyy erottua räikeästi muista ryhmittymistä, muuten se ei pääse edes syntymään. Vallitsevan poliittisen eliitin kieli monimutkaisina ajatusrakennelmineen pyyhkäisi yli rahvaan ymmärryksen. Vennamo puhui jokapäiväistä rehevää puhekieltä, johon kansan tai ainakin sen suuren osan oli helppo samaistua.

Vennamo kävi voimakkaasti propagandistisen presidentinvaalitaitistelun, johon hän liitti ja syötti koko ajan SMP:n poliittista ohjelmaa. Näin sekä Vennamo henkilönä ja poliittisena johtajana että SMP puolueena saivat presidentinvaaleissa tärkeimmän sanomansa läpi. Se sanoma oli SMP ja sen erilaisuus. Vennamolaisuudesta oli tullut vaihtoehto. Siihen vaihtoehtoon turvauduttiin 1970-luvun eduskuntavaaleissa.

6.1.2. Poikkeuslaki

Vuoden 1968 presidentinvaalit olivat Kekkoselle traumaattinen kokemus. Kekkonen totesi 18.4.1972 julkisuuteen saattamassaan tiedonannossa, että vuoden 1968 presidentinvaalitaitistelu oli eräiltä osin senlaatuinen, ettei häntä voida

1. Vennamo Iltalehdessä 1.-4.4.1984.

sellaiseen vaalitaisteluun velvoittaa.¹ Tällä viittauksella Kekkonen tarkoittaa epäilemättä Vennamon vaalitaistelua. Vuoden 1974 presidentinvaaleja ei koskaan tullutkaan, vaan eduskunta päätti 18.1.1973 jatkaa presidentti Kekkonen toimikautta poikkeuslailla neljällä vuodella.²

SMP:n kannalta poikkeuslakimenettely oli paha takaisku. Puolueen eduskuntaryhmä hajosi. SMP:sta irtautuneet 13 kansanedustajaa perustivat uuden puolueen, jonka nimeksi tuli Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolue (SKYP). Tämä uusi SMP:stä lohjennut ryhmä ratkaisi poikkeuslain läpimenon, kaikki SKYP:n kansanedustajat kannattivat poikkeuslakia. SMP:n kansanedustajat vastustivat poikkeuslakia. Tässä yhteydessä SMP:n ympärillä tapahtui todella paljon. Puolueen eduskuntaryhmä hajosi, puoluelakia muutettiin, ja SMP:n kansanedustajia suljettiin määrääjäksi eduskuntatyöstä. Veikko Vennamo jopa kannettiin eduskunnan istuntosalista vahtimestareiden toimesta. SMP:lla olisi ollut paljon sanottavaa vuoden 1974 presidentinvaaleissa, johon SMP oli vuoden 1972 puoluekokouksessa päättänyt osallistua ja pyytää Veikko Vennamoa ehdokkaaksi.

Tässä vaiheessa SMP menetti kosketuksensa kansaan. Puoluehajaannus aiheutti epätietoisuutta SMP:n kentällä, eikä se tiennyt kumman osapuolen kannalle tulisi asettua.³ Julkinen

1. Arjanne, s.12.

2. Sama, s.111-113.

3. Enävaara, s.63.

sana, radio ja televisio eivät juuri SMP:tä käsitellessään ryhtyneet syvempään analysointiin. Koko poikkeuslakimenetely oli omituinen tapa ratkaista presidenttikysymys. Ehkä tämäkin prosessi piakkoin tarkemmin tutkitaan, kun historiantkirjoituksen valkoisten täplien täyttäminen on tullut muotiin suuremmissakin valtioissa.

SMP:n kaltaiselle populistiselle puolueelle on julkisuus tavattoman tärkeää. Julkisuuden puute tuhoaa populismin kasvualustaa. SMP putosi julkisuudesta, samalla se alkoi unohtua. Siihen populistisella puolueella ei koskaan ole varaa. Puolueen hajoaminen oli lähes ainoata julkisuutta, jota SMP sai. Tässä tilanteessa SMP:lle olisi ollut erityisen tärkeätä saada polttopiste sen omista asioista presidentinvaalitaisteluun, jolla olisi voinut olla puolueen yhtenäisyyttä kiinteyttävä vaikutus. Sen sijaan SMP piirtyi julkisuuteen hajonneena, riitaisena, rääväsuiden, uloskannettujen ja eriasteisten häiriköiden puolueena. SMP oli menettänyt uskottavuutensa. Sen seurauksena puolue kärsi vuoden 1975 vaaleissa murskatappion. Se sai läpi vain kaksi kansanedustajaa. Kunnallisvaalit syksyllä 1976 menivät puolueella todella huonosti. SMP sai 56 000 ääntä (2.1 %) ja 245 valtuustopaikkaa.¹ Yleisesti SMP:n uskottiin menevän manan maille, mutta toisin kävi. Avuksi tulivat jälleen presidentinvaalit.

1. Enävaara, s.68.

6.1.3. Me tulemme taas

SMP:n Oulun puoluekokouksessa vuonna 1977 Veikko Vennamo suostui SMP:n presidenttiehdokkaaksi vuoden 1978 presidentinvaaleihin. Suuret ja vakiintuneet puolueet (SKDL, SDP, Keskustapuolue, Kokoomus, RKP ja LKP) olivat Kekkosen uudelleen valinnan kannalla. SMP:lla, SKL:lla, PKP:lla ja SKYP:lla oli kullakin oma ehdokas. Vaalien voittajasta ei tietenkään ollut mitään epäselvyyttä. SMP:n kannalta vaalit olivat kuitenkin merkittävät, suorastaan elintärkeitä. Se sai jälleen pitkän hiljaiselon jälkeen julkisuutta. SMP saattoi propagandassaan viitata yhtenäisyyteensä unohtamatta korostaa, että siitä lohjennut SKYP oli kokonaan ilman kansanedustajia.

Tämä presidentinvaalitaistelu oli monessa suhteessa erilainen kuin vuoden 1968 vaalitaistelu. Presidenttiehdokkaille ei pidetty sen enempää yhteistä televisio- kuin radiotenttiäkään, vaan kukin presidenttiehdokas esiintyi erikseen näissä tenteissä. Tämä oli epäilemättä istuvan presidentin toivomus. Suoraa vastakkainasettelua eri presidenttiehdokkaiden välille ei näin ollen syntynyt. SMP:n kannalta vaalit olivat kuitenkin erittäin tärkeitä. Presidenttiehdokas Vennamo sai suhteellisen runsaasti julkisuutta sekä televisiossa että lehdistössä. SMP osoitti olevansa olemassa.

Vaikka varoja vaalitaisteluun oli käytettävissä melko vähän, saavuttivat Veikko Vennamon vaaliliitot koko maassa 4.7 %

äänistä, joilla lohkesi 10 valitsijamiespaikkaa.¹ Tätä tulosta voidaan pitää SMP:n kannalta erittäin hyvänä, semmin-kin kun nämä vaalit katkaisivat SMP:n kannatuksen alenevan linjan ja käänsivät kannatuksen nousuun. Presidentinvaalit loivat SMP:n väelle uskoa seuraavan kevään eduskuntavaaleja varten. Tätä presidentinvaalien psykologista voittoa voidaan pitää ratkaisevana pohjatyönä voitollisiin vuoden 1979 eduskuntavaaleihin.² Näissä vaaleissa SMP sai 7 kansanedustajaa.

SMP:n Kekkosen jälkeisestä presidentinvaalistrategiasta saatiin viitteitä jo vuoden 1978 presidentivaaleissa. Veikko Vennamon valitsijamiehet ehdottivat heti kokoontumisensa jälkeen 14.2.1978 sosiaalidemokraattisille valitsijamiehille Suomen Pankin pääjohtaja Mauno Koiviston valitsemista tasavallan presidentiksi. Sosiaalidemokraatit kuittasivat kirjelmän naurulla ja valitsivat Kekkosen.³ Mauno Koivisto pelkäsi, että SMP äänestää häntä ja pyysi, ettei SMP tekisi näin.⁴ SMP:n kaikki valitsijamiehet äänestivät Vennamoa. SMP:n perusorientoituminen seuraaviin presidentinvaaleihin oli jo tuolloin selvillä. Kekkosen tarveydentilan heikennyttyä pysyvästi vuoden 1981 lopulla SMP:n strategia oli valmis.

1. Enävaara, s.70.

2. Vennamon haastattelu 5.10.1984.

3. Enävaara, s.72.

4. Vennamon haastattelu 5.10.1984.

6.3. Koivisto-ilmiö vuonna 1982

SMP:n presidenttilinjan hahmottuminen vuoden 1982 presidentinvaaleihin kävi suhteellisen helposti. Historiallisista rasisitteista johtuen SMP ei voinut kuvitellakaan tukevansa Keskustapuolueen ehdokasta. SKDL:n ehdokas ei tullut kysymykseen ideologisista syistä. Realistisista mahdollisuuksista tulivat siis kysymykseen joko SDP:n tai kokoomuksen ehdokkaat. Mauno Koiviston henkilö kuitenkin lopetti spekulatiot alkuunsa.

Ns. Koivisto-ilmiöstä on puhuttu ja kirjoitettu paljon. Aivan varmaa on, että Koivisto-ilmiöön sisältyy Manu-myytti. Koivistossa oli poikkeuksellista karismaa ja kansanomaisuutta. Koivisto pystyy siis vetoamaan yhteiskuntamme populistisiin aineksiin. SMP hehkutti Koiviston puolesta jo kauan ennen presidentinvaaleja. SMP:lla on myös hyvät yhteydet ihmisten mielialoihin mutkattoman koneistonsa kautta. Se aavisti tulevan Koivisto-ilmiön.¹ Se aikoi myös hyötyä tuosta ilmiöstä. Siinä oli kuitenkin omat ongelmansa.

SMP oli koko Kekkonen kauden ajan ollut erilaisten protestien ja tyytymättömyyden kanava. Tämän lisäksi se oli harjoittanut kovaa ja värikästä oppositiopolitiikkaa. Tämän seurauksena SMP:n suhteet muihin puolueisiin olivat huonot. Koivisto-rintamaan kiinnittyminen ei ollut aivan ongelmantonta. SDP:ssa oli paljon niitä voimia, jotka suhtautuivat

1. Vennamo, s.309.

SMP:hen suurella varauksella. SMP korosti, että se on johdonmukaisesti ollut Koiviston kannalla jo kauan. Tämä pitää paikkansa, mutta johdonmukaisuus Koiviston puolesta voidaan yhtä hyvin nähdä johdonmukaisuutena Kekkosta vastaan.

SMP:n presidentinvaalilinjan esitti puoluesihteerin Urpo Leppänen Suomen Uutisissa seuraavasti: "1.) Maahan tarvitaan presidentti, joka kykenee asettumaan puolueiden yläpuolelle. 2.) Presidentinvaalissa ei ole kysymys puolueideologiasta, vaan presidentinvaali on henkilövaali. 3.) Äänestäjän tulee saada tietää kenen hyväksi kullekin ehdokkaalle annettu ääni lopulta menee. Sammutetut lyhdyt ovat kansan pettämistä. 4.) SMP asettaa oman ehdokkaan. Ehdokkaaksi on pyydetty Veikko Vennamo. Jos hänen taakseen ei ole mahdollista saada enemmistöä, SMP tulee varmasti äänestämään Mauno Koivistoja."¹ Näitä perustavoitteita SMP rummutti koko vaalitaistelun ajan. Erityistä huomiota puolue kiinnitti siihen, ettei ns. mustan hevosen mahdollisuutta nouse esiin. SMP korosti, vaikka sillä oli oma ehdokas Veikko Vennamo, koko ajan Koiviston ehdokkuutta ja pommitti ei-sosialistisia puolueita, kuka on näiden lopullinen ehdokas.

Vaalistrategiassa puolue pyrki asettumaan Koiviston ei-sosialistiseksi takuumieheksi. SMP pyrki siihen, että Koiviston ei-sosialistiset kannattajat äänestäisivät Koivistoa SMP:n kautta. Tällä olisi saavutettu puolueen päätavoitteen, SMP:n vaalivoitto ja Mauno Koiviston valinta. Koivisto-ilmiö tuli,

1. Suomen Uutiset 29.10.1981.

mutta se ei kanavoitunut SMP:n kautta. SMP sai vain yhden valitsijamiehen, puheenjohtaja Pekka Vennamon. Tämä ilmoitti heti vaaliyönä äänestävänsä Koivistoa jo ensimmäisessä äänestyksessä.¹ Vaalitulos oli SMP:lle pettymys, mutta se loi pohjan SMP:n suurvoitolle seuraavan vuoden eduskuntavaaleissa. Koiviston kauden alussa puhuttiin paljon yleisen ilmapiirin vapautumisesta, jopa Kekkonen peijaisista. Kai Kortteen nimittäminen oikeuskansleriksi, epäonnistuneet eläkepäätökset, taloudellisten rikosten paljastuminen ja rötösherra-teema pohjustivat SMP:n tulevaa vaalivoittoa. Koiviston tukeminen presidentinvaaleissa hyödytti vaaleissa SMP:ta, koska se vaikutti lehdistön asenteeseen SMP:ta kohtaan.² SMP sai vuoden 1983 eduskuntavaalien alla kohtuullisen paljon myönteistä julkisuutta. Presidentti Mauno Koivisto muisti SMP:ta vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeisessä hallitusratkaisussa. SMP:sta oli tullut presidenttipuolue.

6.4. Populistit presidenttipuolueena

SMP istui koko 1983-1987 eduskuntavaalikauden hallituksessa. Vuoden 1987 keväällä pidetyissä eduskuntavaaleissa SMP menetti lähes puolet eduskuntapaikoistaan, mutta se kelpasi edelleen hallituspuolueeksi. Vuoden 1988 presidentinvaalit lähenivät, ja myös SMP:n kannanmäärittely läheni. Puolue päätti pyytää istuvaa tasavallan presidentti Mauno Koivistoa ehdokkaakseen. Koivisto ilmoitti SMP:n puoluekokoukselle ryh-

1. Ilta-Sanomat 19.1.1982.

2. Vennamon haastattelu 5.10.1984.

tyvänsä tähän tehtävään mielellään.¹ Populisteista oli tullut presidenttipuolue.

Koiviston suostumisella ei-sosialistisen SMP:n ehdokkaaksi on suuri merkitys SMP:lle itselleen. Monet SMP:n jäsenet kokivat saaneensa tasavallan presidentiltä ihmisarvon.² Vuosikymmenien pilkka kyläbaareissa oli taakse jäänyttä elämää. Vaikka SMP:n hallitukseen pääsemiselle vuonna 1983 oli varmasti muitakin portin aukaisijoita kuin Koivisto, vennamolainen väki haluaa kiittää presidenttiä. Yksi henkilö saa SMP:n leirissä jo armon ja arvostukset. Kokonaiset puolueet eivät.

Koivisto valittiin uudelleen tasavallan presidentiksi vuoden 1988 presidentinvaaleissa. Itse valitsijamieskokouksessa oli seitsemän smp:läistä valitsijamiestä presidenttiä valitsemassa. Koivistolla on suuri kansansuosio, tulevaisuus näyttää, pystyykö SMP jälleen käyttämään "presidenttikorttiaan". Populistien "oma" presidentti on määritellyt SMP:n rakentavaksi hallitusvoimaksi ja nimittänyt SMP:n populismin kansanomaiseksi.³ SMP:n populismi on legitimisoitu mahdollisimman korkealta taholta. Populismi tuli suomalaiseen yhteiskuntaan SMP:n kautta. Tällä hetkellä populistieiksi luokiteltavia henkilöitä sanotaan löytyvän muista puolueista, virkakunnasta sekä eilaisista painostus- ja eturyhmistä. Populismista on tullut erilaisille valtaeliiteille erinomainen leimakerves.

1. Helsingin Sanomat 10.8.1987.

2. Iltalehti 11.8.1987.

3. Suomen Uutiset 14.1.1988.

SMP:n kannatus presidentinvaaleissa voidaan esittää yhteenvedonomaaisesti seuraavien taulukoiden avulla. Vertaamalla niitä SMP:n eduskuntavaalikannatukseen (taulukot s.62-63) voidaan todeta, että SMP on aina voittanut presidentinvaaleja seuranneet eduskuntavaalit eli vuosien 1970, 1979 ja 1983 eduskuntavaalit.

Suomen Maaseudun Puolueen äänimääräosuus ja valitsijamiehet presidentinvaaleissa 1968-1988:

Vuosi	Äänimääräosuus %	Valitsijamiespaikat
1968	11.3	33
1978	4.7	10
1982	2.3	1
1988	4.0	7

7. POPULISMI LYÖMÄASEENA

Pasi Haikola on yksi niistä harvoista vennamolaisuutta tutkineista henkilöistä, joka ei ole lyönyt kirvestää kiveen arvioidessaan vennamolaisuutta ja sen tulevaisuutta. Haikola totesi vuonna 1969: "Ennen kuin alueellisen köyhtymisen ongelma saadaan ratkaistuksi, vennamolaisuus ehtii luoda poliittisen perinteen."¹ Tämä perinne on nykypäivän populismia. Kaikki yhteiskunnallista konsensusta arvosteleva puhe tai kirjoittelu on populistista ja vahingollista. Populismista ja vennamolaisuudesta on tullut synonyymeja. Populismista on valettu poltinmerkki, joka painetaan kaikkien perinteisten puolueiden ulkopuolelta tuleviin poliittisiin ryhmiin, puolueisiin ja mielipiteisiin.

7.1. Populismin poltinmerkki

Populismi on tutkijoiden ja lehdistön toimesta määritelty negatiivisesti. Populismilla tarkoitetaan arkisessa poliittisessa kielenkäytössä kansan suosion kosiskelua, mahdottomien lupailua, demagogiaa ja ihmisten kateuden hyväksikäyttöä.² Yhteiskunnan valtaapitävät ja useimmat politiikan tutkijat näkevät populismin vahingollisena bakteerina. Tästä hyvänä esimerkkinä on marraskuussa 1985 Hanasaarella pidet-

1. Aamulehti 10.4.1983.

2. Helsingin Sanomat 30.11.1985.

ty populismi-seminaari. Siellä populismi yleisesti nähtiin helppohintaisena poliittisen kansansuosion kalastamisena monimutkaisia asioita yksinkertaistamalla.¹ Populismin takana oleviin moraalisiin arvoihin, kansan palvontaan ja antiestablishmenttisuuteen ei juurikaan puututtu.

Poliittiset puolueet pyrkivät valtansa kasvattamiseen ja vallassa pysymiseen. Nykyisen käytännön mukaisesti länsimaissa demokratioissa puolueet ovat monopolisoineet vallan itsellen.² Näin on asianlaita myös Suomessa. Ymmärrettävistä, lähinnä valtapoliittisista, syistä ns. vakiintuneet puolueet (SKDL, SDP, Keskustapuolue, Kokoomus ja RKP) karsastavat uusia yrittäjiä, koska uusille ryhmille vuotava valta on niiltä pois. Tässä taistelussa populismin käyttäminen lyömäaseena on tietenkin käyttökelpoista.

SMP:n kunniapuheenjohtaja Veikko Vennamo sai ensimmäisenä populistin maineen. Sitä leimaa ei kukaan ota mielellään otsaansa.³ Tätä populistiksi leimautumista on sen jälkeen pelätty kuin ruttoa. Tämä näkyy mm. siinä, että poliitikot eivät mielellään puhu koko termistä ainakaan sellaisissa tilaisuuksissa, joissa he joutuisivat käsittelemään populismi-termiä syvällisemmin.⁴ Populisti on poliittinen pelle. Kukaan ei halua olla pelle, eikä pellen ystävä.

1. Helsingin Sanomat 30.11.1985.

2. Sänkiaho, alustus populismi-seminaarissa Hanasaareissa 29.11.1985.

3. Suomen Kuvalehti 18/83.

4. Suomenmaa 29.11.1985.

Suomen poliittisen elämän tuoreimmat liikkeet, kuten mm. SMP, SKL, SEP ja vihreät, on kaikki leimattu vakiintuneiden puolueiden taholta populistisiksi. Populismista on tullut leimaava haukkumasana, joka sopii kaikkiin yhteiskunnallista konsensusta arvosteleviin ryhmiin. Tähän liittyy usein uusien poliittisten vaihtoehtojen leimaaminen suoralta kädeltä mahdottomiksi ja utopistisiksi. Valtapuolueiden kommenteissa uusien ryhmien vaikuttamisen motiivit asetetaan kyseenalaisiksi, ja niiden johtajat kuvataan häikäilemättömiksi pyrkyreiksi.

SMP:n näkeminen populistisena puolueena on perusteltua, nimenomaan sen aatteellisista näkökohdista lähtien. Tällöin on syytä muistaa SMP:n populistisille liikkeille ominainen tukeutuminen talonpoikaisyhteisön normistoon ja arvomaailmaan. Tämän lisäksi SMP:n politiikka on ollut hyvin antiestablishmenttista ja kansaan vetoavaa sekä nationalistista. SMP:n politiikka täyttää hyvin populismin tunnusmerkistön.

SKL nähdään voittopuolisesti moralistisena keskikaljapuolueena, jonka keulahahmot tutkivat innolla epäsiiveellisiä julkaisuja.¹ SKL:n ohjelmissa on selvästi joitain populismin ihanteisiin viittaavia kohtia, kuten esimerkiksi perheen korostaminen yhteiskunnan perusyksikkönä. SKL:oa ei kuitenkaan voida ohjelmiensa perusteella luokitella populistiseksi puolueeksi, koska se ei ole antiestablishmenttista eikä erityisesti kansaan vetoavaa. SKL on pikemminkin hyvin hal-

1. Helsingin Sanomat 30.11.1985.

litus- ja esivallalle kuuliainen puolue, joka vieroksuu kaikenlaista radikalismia.

SEP on täydellisesti yhden asian puolue, joka on julkisuudessa leimattu jonkinlaiseksi eläkepopulismiksi. Tälle ei ole mitään perusteita. SEP on enemmän etujärjestötyyppinen yhdistys kuin poliittinen puolue. Eläkeläispuolueella on Suomessa valtava kasvava taustaryhmä. Aivan toinen asia kuitenkin on, kuinka heterogeeninen satatuhatpäinen eläkeläisjoukko samaistuu johonkin puolueeseen, etenkin kun kaikilla vakiintuneilla puolueilla on omat valtionapuja nauttivat eläkeläisjärjestöt. Eläkeläisillä on tulevaisuudessa varmasti suuri vaikutusvalta alati kasvavana ryhmänä Suomen poliittiseen järjestelmään, mutta populistisen joukkoliikkeen tunnusmerkistöä se ei täytä.

Vihreät on myös julkisuudessa luokiteltu populistieiksi. Vihreät eroavat suuresti muista Suomessa populistisiksi leimautuvista liikkeistä siinä, että establišmentti hyväksyy vihreän liikkeen huomattavasti paremmin kuin esimerkiksi SMP:n. Vihreiden ajamat asia, mm. luonnonsuojelu, koetaan myönteisinä, samalla kuitenkin korostetaan, että myös vakiintuneet puolueet ajavat vihreitä arvoja. Vihreiden hyväksyntää on varmasti edesauttanut se, että lähes kaikki vihreän liikkeen henkilöt ovat korkeasti koulutettua intellegentsiaa, joka kykenee monimutkaiseen ja analyyttiseen poliittiseen argumentaatioon.

Vihreät ovat kiistäneet populistisuutensa. Vihreiden yhdeksi pääideologiksi tituleerattu Osmo Soininvaara totesi Hanasaaren populismi-seminaarissa vihreän liikkeen olevan voimakkaasti aatteellisen, samalla toteamalla populismin olevan aatteettomuutta.¹ Soininvaara on sekä oikeassa että väärässä. Vihreät ovat aatteellinen liike, mutta populismi ei ole aatteettomuutta. Soininvaara totesi Hanasaaren populismi-seminaarissa, että sosiaalidemokraattinen ja kokoomuslainen populismi häiritsevät vakavasti Helsingin kunnallispolitiikkaa.² Populismi sopii lyömäaseeksi - myös vihreälle liikkeelle. Vihreä liike ei ole populistinen, koska se ei täytä populistisen liikkeen tunnusmerkistöä. Vihreä liike ei ole korostetun antiestablishmenttinen, vaan suuri osa sen runkojoukosta on osa establishmenttia. Tämän lisäksi vihreä liike ei ole kansaa korostava liike, vaan lähinnä elitistinen hyvin koulutettujen ihmisten liike. Populismi on korostetusti köyhän kansan ja vähemmän koulusivistystä omaavien aate, vihreät ovat hyvin koulutettuja ja opiskelijoita lukuunottamatta varsin hyvin toimeen tulevia.

7.2. Se on vain protestia

Suomessa on jo useampien vaalien alla valiteltu vaalikeskustelun värittömyyttä ja puolueitten samankaltaisuutta. Sellaisten vaalien jälkeen, jolloin SMP on voittanut, on puhuttu yllätys- ja protestivaaleista. SMP:n suuria vaali-

1. Uusi Suomi 29.11.1985.

2. Helsingin Sanomat 30.11.1985.

voittoja, eli vuosien 1970 ja 1983 eduskuntavaaleja on käsitelty samalla tavoin protestivaaleina.

Reino Viitamäki totesi osuvasti Aamulehdessä 8.4.1983 protestivaaleista puhumisesta seuraavasti: "Ihmistuntijan näkökulmasta katsoen protestivaaleista puhuminen on jakomielistä kansalaisten harkintakyvyn väheksymistä. Historiasta katsoen kysymys on perinteellisten fraasien toistamisesta. Niin on ollut ennenkin. 1800-luvun työväestön oikeustaistelu oli ajankohdan kirkon ja vallanpitäjien käsityksen mukaan protesti. Suomalaisten torpparien vapauspyrkimys 1900-luvun alussa oli kirkon ja vallanpitäjien käsityksen mukaan protesti. Jokainen yhteiskuntaa oikeudenmukaiseen suuntaan kehittänyt oivallus on aluksi leimattu protestiksi."¹ Tämän lisäksi on syytä muistaa, että uusien oivallusten esittäjän elämä on taistelua ja että esittäjä on myös rajallinen ja erehtyväinen ihminen.

Protesti-termiin liittyy myös vähättelevä ja negatiivinen arvolataus. Protestiin sisältyy usein vahva muutostarve. SMP on radikaalisuudestaan huolimatta aina ollut suomalaisen poliittisen järjestelmän kannattaja. Se on pyrkinyt vaikuttamaan parlamentaarisiin keinoihin. Tyytymättömyys ei ole juurikaan missään vaiheessa kohdistunut Suomen poliittiseen järjestelmään, vaan tämän järjestelmän puitteissa harjoitettuun politiikkaan. SMP on kiinnittänyt erilaiset yhteiskuntamme vähäosaiset osaksi poliittista järjestelmäämme.

1. Aamulehti 8.4.1983.

Sen kautta työttömät, sotaveteraanit ja yleensä vähäväkiset ihmiset tuntevat olevansa ihmisiä ihmisten joukossa ja siten kykeneviä itsenäisten valintojen tekemiseen.

Erityisesti vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeisissä arvioissa SMP:n ehdokkaita äänestäneitä kutsuttiin mm. porvarillisen rintaman rettelöitsijöiksi. Tällaisessa ryhmitteilyssä on havaittavissa alkukantaista isäntähenkeä. Työttömien ja yleensä vähäväkisten pitäisi tyytyä kohtaloonsa passiivisina nynnyinä.¹ Toisaalta valitellaan tiettyjen ryhmien passiivisuutta, ja jos nämä sitten osallistuvat vaaleihin SMP:tä äänestämällä, he ovat protestoijia. SMP:n äänestäminen olisi pikemmin tulkittava vallitsevan poliittisen järjestelmän kannattamisena ja tyytymättömyytenä harjoitetun politiikan sisältöä kohtaan. Tästä näkökulmasta katsoen SMP:n luoja Veikko Vennamon arvio vuoden 1983 eduskuntavaaleista oli oikeaan osunut. Vennamo totesi tuolloin, että puheet protestivaaleista ovat kansan halveksimista ja korosti kyseessä olleen laillisen kansannousun, joka purkautui SMP:n kautta.²

Kärjistäen voidaan sanoa, että kansan vaaleissa ilmaisema poliittinen tahto ei ole protestia. Kun valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, niin eduskunta on velvollinen toimimaan kansalaisten vaaleissa ilmaiseman tahdon suuntaisesti. Siivuttamalla kansalaisten tahdon eduskunta itse syyllistyi protestiin.

1. Aamulehti 8.4.1983.

2. Sama 23.3.1983.

Vuoden 1987 eduskuntavaaleja ei koettu protestivaaleina. Sitä ne eivät olleetkaan, mutta eivät protestivaaleja puhtaasti olleet vuosien 1970 ja 1983 eduskuntavaalitkaan.

7.3. Demari vai vennamolainen

Lasse Lehtinen esitti Hanasaaren populismi-seminaarissa mielenkiintoisen ja varsin käyttökelpoisen luokittelun suomalaisista. Lehtisen mukaan suomalaiset voidaan huoletta jakaa kahteen joukkoon, demareihin ja vennamolaisiin.¹ Lehtisen kielessä "vennamolaisuus" on synonyymi populismille, ja "demari" tarkoittaa maltillista, yhteiskunnan kehitykseen rakentavasti suhtautuvaa henkilöä. Molempia tyyppejä löytyy Lehtisen mukaan kaikista puolueista ja järjestöistä.

Lehtisen alustus oli ylistyslaulu suomalaiselle konsensukselle. Sitä uhkaa vain "vennamolaisuus", joka nostaa päätään jokaisessa puolueessa. Lehtisen mukaan konsensus on välttämättömyydestä syntynyttä yhteistahtoa. Tälle yhteistahdolle on aika ajoin ollut käyttöä, muuten olisimme jo sulautuneet muihin kansoihin.² Heikoimmillaan konsensus oli, kun Suomi aloitti vaellustaan itsenäisenä kansakuntana. Talvisodan konsensuskursuissa kansalaissodan haavat alkoivat arpeutua. Tikit poistuivat vasta, kun Mauno Koivisto valittiin tasavallan presidentiksi.

1. Lasse Lehtisen alustus populismi-seminaarissa 29.11.1985.

2. Ilta-Sanomat 30.11.1985.

Varsinaisen yhteiskunnallisen konseksuksen suomalaisille syötti Urho Kekkonen. Hän on konsensus-Suomen isä. Kekkonen runnasi ja hajoitti, mutta ennen kaikkea hän yhdisti, niin kannattajat kuin vastustajatkin.

On täysin luonnollista, että konsensus purkaa paineitaan. Siellä, missä on ihmisiä, siellä on tyytymättömiä. Populismi on tuon tyytymättömyyden purkautumiskanava. Tyytymättömyys on kuitenkin pidettävä aisoissa. Lehtisen mielestä vastuullisten kansalaisten on käytävä taisteluun konsensusen puolesta ja nujerrettava meissä kaikissa pesivä populistimin bakteeri.¹

"Vennamolaisuuden" virus on Suomessa nyttemmin jo hieman rauhoittunut. Vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeen "vennamolaisuude" virus humautti läpi koko suomalaisen yhteiskunnan. Virus vaelsi haja-asutusalueen jurottajista aina ylimpiin oikeusviranomaisiin saakka. Tuolloin tuomioistuimet rupesivat lainsäätäjiksi eduskunnan rinnalle. Toimittajat ryhtyivät tuomareiksi, ja poliisit sanomalehtien avustajiksi.²

Varsinaisen tutkimukseni eli SMP:n ja sen populismin kannalta Lasse Lehtisen alustus on äärimmäisen mielenkiintoinen. Lehtinen nimittäin jakaessaan kansalaiset "demareihin" ja "vennamolaisiin" sijoittaa Pekka Vennamon demarikategori-

1. Helsingin Sanomat 30.11.1985.

2. Lasse Lehtisen alustus 29.11.1985 Hanasaarella.

aan luonnehtimalla häntä vankaksi "demariksi".¹ Yhdyn melko pitkälle Lehtisen arvioon. Pekka Vennamo ei ole tyypillinen jyrkän smp:läisen populismin edustaja, vaan parlamentaarisiin pelisääntöihin mukautuneen populismin edustaja. Taustaryhmästään hän ei kuitenkaan pääse mihinkään, se on populistinen.

Ilta-Sanomat esitteli 30.11.1985 numerossaan lukijoille viisi merkittävää suomalaista "demaria" ja "vennamolaista". Urho Kekkonen on kantademari, Kalevi Sorsa on perusdemari, Paa-vo Väyrynen on keskustademari, Ilkka Suominen on oikeistodemari ja Pekka Vennamo on vasemmistodemari. "Vennamolaisia" ovat Urpo Leppänen, joka on junttivennamolainen, Reino Paasilinna on juppivennamolainen, Kai Korte on oikeusvennamolainen, Erkki Tuomioja on vasemmistovennamolainen ja Ville Komi on vihervennamolainen.² Tämänkaltaisen jaon kautta voi siirtää keskustelun luokka- ja sektoripohjaisista puoluevalinnoista establismentti/antiestablismentti-kvarkkiin. On aivan hyvin mahdollista ja jopa todennäköistä, että suomalaisten tulevat poliittiset valinnat tehdään eri pohjalta, kuin mihin on totuttu.

"Demari" ja "vennamolaisuus" -luokituksen pohjalta on siis olemassa kaksi Suomea: enemmistö kansasta pohtii asioita useammalta taholta ja miettii myös tulevaisuutta. Mutta on toinenkin joukko, joka irrallaan arkitodellisuudesta kapi-
noi, ajattelee yksityiskohtia, ei kokonaisuuksia. Siihen

1. Lasse Lehtisen alustus 29.11.1985 Hanasaaressa.

2. Ilta-Sanomat 30.11.1985.

kuuluu, kuten sanottu, ihmisiä kaikista yhteiskuntaluokista ja sosiaaliryhmistä.

"Vennamolaisella" so. populistilla on paikka suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Hän on vastuuton vouhottaja ja ajattelematon utopisti, jolle viihdemielessä on käyttöä.

7.4. Populistin paikka

Suomessa on ollut vain yksi populistiministeri, SMP:n Urpo Leppänen. Leppäsen työvoimaministerikausi Suomen tasavallan 63. hallituksessa 1983-1987 on oivallinen esimerkki populistin paikasta liberaalidemokraattisessa yhteiskunnassa. Leppäsestä tuli säännöllinen puheenaihe. Leppänen teki esityksiä, joita SMP kehui estottomasti sekä lehdessään Suomen Uutisissa että kansanedustajiensa suulla eduskunnassa. Yhtä johdonmukaisesti elinkeinoelämä, ammattiyhdistysliike, erilaiset asiantuntijat ja muut puolueet arvostelivat Leppästä ja hänen esityksiään.

"Maailmassa ei koko historiallisena aikana liene vakavasti esitetty yhtä monta ja yhtä posketonta työllistämismallia, kuin mitä ministeri Leppänen on saanut aikaan vain muutaman ministerivuotensa aikana."¹ Kauppalehden artikkeli kertoo Leppäsen ministerikauden koko kuvan. Leppänen kävi jatkuvaa julkista monen rintaman sotaa yhteiskunnan eri instanssien kanssa. Leppänen ei malttanut pysyä pelkästään työvoi-

1. Kauppalehti 28.6.1985.

maministerin roolissa, vaan hän otti kantaa monenlaisiin kysymyksiin. Säännönmukaisesti hänen kannanottonsa saivat lehdet, radion ja television älähtämään.¹

Leppäsen työvoimaministerikauden johtavaksi keskusteluteemaksi voidaan nostaa ns. Rinteen työllistämismalli eli suora tuki yrityksille, jotka sitoutuvat työllistämään työttömän. Tämän teeman ympärillä käytiin taukoamatonta keskustelua radalla Leppänen-Rinne-Castren (Pekka Castren on Suomen Teollisuuden Keskusliiton työvoimapoliittinen asiamies). Toinen merkittävä työllistämiskokeilu oli ns. työttömän starttiraha, jossa työttömälle yrittäjäksi ryhtyvälle annettiin 2500 mk/kk itsensä työllistämisestä. Tämän työn piiriin ei kuulu kyseisten mallien ja kokeilun tuloksellisuuden tai toimivuuden arviointi. Ne ovat vain osoituksena populistisen ministerin tavasta hoitaa asioita ja siitä, miten ne piirtyvät julkisuuteen.

Leppäsen ministerikausi oli värikäs niin kuin populistisesti orientoituneelle ministerille sopii. Leppänen valittiin erilaisissa lukijaaäänestyksissä mm. Suomen seksikkäimmäksi mieheksi ja Suomen Lemminkäiseksi. Leppänen oli järjestään hallituksen suosiopuntarin jumbo. Leppänen herätti voimakkaita sympatioita ja antipatioita. Hän oli yhtä aikaa omiensa sankari, yksi Polvijärven Hukkalan kylän pojista, ja poliittinen pelle.

1. Eskelinen, s.143.

Seuraava Turun Sanomien artikkeli Leppäsen vertaamisesta Don Quioteen pelkistää parhaiten populistin paikan: "...niin kuin Don Quiote Manchalainen nosti miekkansa tanaan tuulimyllyille, niin Leppäs-Urpokin peräänantamatta kamppailee mahdottomin aseineen mahdotonta vastaan... Leppänen voi olla populistinen pelehtijä ja naiivi irtopisteiden keräilijä, mutta hän on myös poliittinen syntipukki. Häneen on helppo henkilöidä epäonnistuminen, josta hallituksen tulisi kantaa yhteisvastuu."¹

Osoituksena siitä, että renki ei ole entistä isäntäänsä parempi, totesi Uusi Suomi Heikki Rinteestä työllisyyslain porrastuksesta käydyn keskustelun jälkeen pääkirjoituksessaan: "Kansanedustaja Heikki Rinteestä eduskunta on saanut uuden populistin...On pikkumaista vaatia jokaista kansanedustajaa hallitusrintaman ruotuun, vaikka Rinne moneen kertaan ylittääkin ja alittaaakin hallitusyhteistyön sopivuuden rajat...Käyttämällä kansanedustajan puhevapautta väliin väärinkin Rinne omalla tavallaan nostaa eduskunnan arvovaltaa."² Lievästä myötämielisyydestänsä huolimatta Uusi Suomi toteaa lopuksi: "Vakavasti Rinnettä ei kuitenkaan voi ottaa."³

Populismi on tehokas poltinmerkki ja lyömäase. Kun joku yhteiskunnalliseen päätöksentekoon tai keskusteluun osallistuva saa populistin poltinmerkin otsaansa voi hän va-

1. Turun Sanomat 26.4.1985.

2. Uusi Suomi 6.10.1987-

3. - " -

rautua pellen rooliin ja siihen, että häntä ei oteta vakavasti. Sillä, mitä "poltinmerkkipopulisti" sanoo ja ehdottaa, ei ole suurtakaan merkitystä, sehän on populistin puhetta.

Tämän päivän Suomessa aatteelliset populistit ovat vähissä, eikä "poltinmerkkipopulisteihinkaan" ole tungosta. Onko populismi kuolemassa?

8. POPULISMIN TULEVAISUUS

Populismia luonnehditaan aatteeksi, joka suuntaa menneisyyteen, ja siksi sille ei nähdä tulevaisuutta. Populismi voidaan myös nähdä haasteena, joka silloin tällöin ryhmittyy puoluehahmon muotoon. Tiedon taso ja valistus ovat populistin pahimmat viholliset. Siksi sen kohdalta voidaan sanoa: aika hoitaa tämän ongelman.¹ Tämä toteamus on liian "optimistinen". Monen muunkin ilmiön on sanottu häipyvän tiedon kasvun ja kehityksen myötä (mm. uskonto), mutta näin ei ole kuitenkaan käynyt.

Suomalaiset ovat hyvin pitkään hahmottaneet politiikkaa oikeisto/vasemmisto -ulottuvuudella. Samoin luokka- ja sektoripohjainen kiinnittyminen on ollut poliittisen orientoitumisen määräävä tekijä. Yhteiskunnallinen muutos on kuitenkin mullistanut perinteisen tuotantorakenteen. Tuotantorakenteen muuttumisen ohella ja rinnalla on tapahtunut myös

1. Ilkka Suominen populismi-seminaarissa 28.11.1985.

arvokumous. Perinteisen oikeisto/vasemmisto-"kvarkin" lisäksi poliittiseen käyttäytymiseen on tullut establiimentti/antiestabliimentti-"kvarkki", jonka mukaan erityisesti juuri uudet hyvinvointivaltion kansalaiset pyrkivät politiikkaan asennoitumaan.¹

Tämä uusi tilanne avaa myös mahdollisuuden populismin nousulle. Onhan populismi lähes aina antiestabliimenttista. Populistisesta antiestabliimenttisuudesta voi tulla politiikan hahmottamisen muoto, jolloin voisi luulla, että tämä hyödyttäisi populistisia liikkeitä. Populismi on aina myös kansaan ja sen perinteisiin arvoihin vetoavaa, joten erilaiset patriarkaalisen järjestelmän purkamistoimenpiteet, mm. naispappeuden hyväksyminen, luovat kannatuspohjaa populistisille. Samoin nopea kansainvälistyminen, pakolaispolitiikka ja huononeva AIDS-tilanne antavat mahdollisuuden nimenomaan aatteellisen populismin nousulle.

Populismi on perinteisesti erilaisten itsensä syrjäytyneiksi tuntevien ihmisten aate. Näitä "kelkasta pudonneita" riittää Suomessa vieläkin pienviljelijöiden ja sotaveteraanien hiljaa poistuessa historiaan. Vähäväkiset ovat vain muuttaneet maaseudulta kaupunkilähiöiden pubikansaksi. Sielä ovat nyky-Suomen passiiviset itseensä sulkeutuneet jurnuttajat. Tuomo Martikainen on juuri valmistuneessa viime eduskuntavaalien nukkuvia äänestäjiä koskevassa tutkimuksessaan Puuttuva punainen viiva todennut, että äänestysaktiivisuus

1. Sänkiahon alustus populismi-seminaarissa.

on poikkeuksellisen paljon laskenut juuri asutuskeskuksissa.¹ Martikainen jakaa nukkuvat karkeasti kolmeen ryhmään: apaattisiin, tunteilijoihin ja protestoijiin. Nämä kolmannen ryhmän passiiviset voivat aktivoituessaan olla huomattava poliittinen tekijä. Martikaisen mukaan tämä antaa mahdollisuuden kansanvillitsijöille. Passiivisten ryhmä on altis kaikenlaiselle populismille.²

Populismilla on siis mahdollisuuksia nousta esiin entistä voimakkaampana. Se nousu voi tapahtua SMP:n kautta, mutta populismi, sekä aatteellinen populismi että taktinen populismi, voi löytää uusiakin uria. Melko varmaa kuitenkin on, että nykyinen mukautuneen populismin sävyttämä hallitus-SMP ei voi saavuttaa yhtä suuria voittoja kuin oppositios- ta käsin. Siihen se on tällä hetkellä liian maltillinen. Populismi on aina radikaalia. Jos SMP aikoo menestyä populismilla on sen radikalisoituttava. Se ei välttämättä ole mahdollista samalla metodilla kuin 1960-1970-luvuilla, mutta etsivä keinot löytää. Pubikansakin puhuu politiikkaa, vieläkö vanha suusta suuhun -menetelmä pienin muutoksin sittenkin toimisi?

SMP:n tulevaisuutta ennustaneet ovat epäonnistuneet järjestään povatessaan SMP:lle lyhyttä ikää ja nopeaa kuolemaa. Käykö minulle nyt samoin, kun ennustan SMP:n elävän, mikäli se ei hylkää populismiaan? Se jää nähtäväksi. SMP on jo

1. Helsingin Sanomat 23.1.1988.

2. - " -

useaan otteeseen näyttänyt, ettei sitä sido harmaa teoria.¹ Puoluetta on hankala sijoittaa politiikan tutkimuksen malleihin ja tyyppijärjestelmiin.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Populismi on käsitteenä ja aatteena hyvin monisyinen ja laaja tutkimuskohde. Populismiin liittyy aina voimakkaana kansan ja sen kollektiivisten traditioiden ihannointi. Populismi on tavallisesti korostetun kansallista, ja se heijastaa kunkin yhteiskunnan ominaispiirteitä. Populismi on "kansan" aate, mutta se vaatii lähes aina karismaattisen johtajan tai intellektuelliryhmän johtajakseen. Populismi kesyyntyy menestyksen myötä, mutta se on joustava aate, joka kykenee uudentamaan itseään. Populismi on politiikkaa muun politiikan joukossa. Populismia käsiteltäessä ja tutkittaessa pitää mielestäni muistaa sen lähtökohdat ja yhteiskunnallinen tausta.

Peter Wilesin esittämä käsitys populismin kesyyntymisestä menestyksen myötä pitää SMP:n kohdalla paikkansa. SMP on muuttunut traditionaalisiin arvoihin nojaavasta jyrkän populismin puolueesta maltillisen mukautuneen populismin puolueeksi. Mikäli SMP:n mukautuminen edelleen jatkuu SMP kadottaa populisminsa. SMP:n kohdalla tämä kesyyntyminen on ollut poikkeuksellisen pitkän prosessin tulos. Tavallisesti populistiset liikkeet/puolueet kesyyntyvät ja korruptoituu-

1. Tammivaalit, s.37.

vat menestyksen myötä huomattavasti traagisemmalla nopeudella.¹ Tästä voi vetää sen johtopäätöksen, että SMP:n roolimuu-
tuus on ainakin jossakin määrin ollut harkittu. SMP:n kan-
natus on odotetusti laskenut, mutta se on kyennyt säilyttämään hallitusasemansa. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna
SMP:n voidaan sanoa onnistuneen roolinmuutoksessaan tyydyttävästi.

Populistiset puolueet tarvitsevat runsaasti julkisuutta. Tällä julkisuudella ne voivat ainakin osittain korvata ha-
taran järjestökoneistonsa puutteita. SMP:n esimerkki osoit-
taa, että se voittaa vaalit, jonka ehdoilla ja teemoilla
vaalitaistelu käydään.² Kun SMP on päässyt luomaan vaali-
taistelulle puitteet, kuten vuonna 1970 ja 1983 eduskunta-
vaaleissa kävi, se on myös ollut vaalien suurin voittaja.
Vuonna 1970 SMP:n vetävät teemat olivat talonpojan tappolin-
ja ja maatalousverotus. Vuonna 1983 SMP:n tehokas taistelu-
huuto oli rötösherra-teema. Tämän johtavan teeman lisäksi
SMP:ta hyödytti päivärahaajupakka, eduskunnan eläkepäätös
ja kansanedustajien runsaat poissaolot. Vuoden 1987 edus-
kuntavaaleissa SMP ei pystynyt luomaan hallitsevia vaalitee-
moja. Osin siksi ja osin hallitusvastuun vuoksi se hävisi
vaalit. Mikäli puolue aikoo tulevaisuudessa menestyä, sen
on "keksittävä" vaalitaistelun vetävät teemat.

1. Wiles, s.168/Ionescu & Gellner.

2. Clemens, s.65.

SMP:n roolim muutoksen myötä myös muiden puolueiden ja lehdistön suhtautuminen siihen on muuttunut ainakin jossakin määrin positiivisemmaksi. Tähän on epäilemättä yhtenä suurena syynä ollut SMP:n selkeä tuki istuvaa tasavallan presidenttiä Mauno Koivistoa kohtaan. SMP:n olemassaolon oikeutus on tavallaan virallistettu, ja sen populismi on tasavallan presidentin taholta määritelty kansanomaiseksi sekä sen hallituslinja rakentavan voiman politiikaksi.¹

Populismi on myös käyttökelpoinen lyömäase arkipäivän poliittisessa valtataistelussa. Uudet poliittiset ryhmät saavat populismin poltinmerkin otsaansa riippumatta siitä, mitkä ovat uuden ryhmän aatteelliset peruslähtökohdat. Tämän päivän suomalaisessa politiikassa suurimmat poltinmerkkipaineet ovat vihreällä liikkeellä. Populismia käytettiin lyömäaseena erityisen voimakkaasti SMP:tä kohtaan ennen vuoden 1983 eduskuntavaaleja. Kun SMP oli oppositiopuolue, se oli populistinen negatiivisessa mielessä. Hallitukseen pääsyn jälkeen SMP ei enää ollut "oikeistolainen", ei "fasistinen", ei "yhteistyöhön kelpaamaton protestipuolue", ei oikeastaan mitenkään se, miksi se vielä kaksi kuukautta aikaisemmin hallituskumppaneidensa puheissa leimattiin.² SMP:sta "tehtiin" kuukaudessa poliittiseen keskustaan kuuluva puolue. Tästä voidaan vetää myös se johtopäätös, että yhteistyökyky on poliittinen fraasi, johon sisältyy aimo annos tarkoituksenmukaisuutta. Populismin käyttö lyömäaseena on ainakin jossain määrin myös kansainvälinen ilmiö. Itävallan parla-

1. Mauno Koiviston haastattelu Suomen Uutisissa 14.1.1988.

2. Uusi Suomi 6.9.1983.

menttivaaleissa marraskuussa 1986 Vapauspuolue (FPÖ) nosti paikkalukunsa 12:sta 21:een. Vapauspuolue oli vuodesta 1983 mukana sosiaalidemokraattien johtamassa hallituksessa ja menetti galluppien mukaan jatkuvasti suosiotaan. Muutama kuukausi ennen vuoden 1986 vaaleja se rikkoi hallitusyhteistyön ja valitsi puheenjohtajakseen karismaattisen Jörg Heiderin. Kovan kampanjan avulla ja puheenjohtajanvaihdoksen ryydittämänä vapauspuolue saavutti vaalivoiton. Vaalivoiton ohella tuli muutakin. Sekä vanha yhteistyökumppani - sosiaalidemokraatit, että oikeistolainen Kansanpuolue julistivat Vapauspuolueen "äärioikeistolaiseksi ja populistiseksi."¹

Populismilla on kasvualustaa nyky-Suomessa. Populistisia paineita näyttää olevan sekä yksityisyrittäjillä (SYKL) että joillakin työmarkkinajärjestöillä (esim. STTK). Lisäksi Lasse Lehtisen esittämän "demari" tai "vennamolainen" -luokituksen pohjalta populismi on relevantti osa suomalais-ta yhteiskuntaa. Populismin jatkotutkimukselle on mielestäni hyvät edellytykset. Populismin ennakkoluuloton tutkiminen voi avata hyvinkin mielenkiintoisia tulevaisuudennäkymiä. Populismia tutkittaessa on mielestäni syytä muistaa populistimin juuret ja kunkin populistisen ilmiön yhteiskunnallinen tausta. Muuten tutkijalla on suuri vaara eksyä "väärään" populismiin, joka taas oli monimutkaisten asioiden yksinkertaistamista.

1. Helsingin Sanomat 24.11.1986.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

ARJANNE, MATTI: Uutisvuoto ja poikkeuslaki. Tampere 1973.

BJÖRSNE, ROLAND: Populism och ekopolitik. Tukholma 1979.

BONSDORFF, JOHAN von: Pohjois-Irlanti. Helsinki 1972.

BORG, OLAVI: Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964.
Porvoo 1965.

CANOVAN, MARGARET: Populism. New York 1981.

CERNY, PHILIP G.: Social movements and protest in France.
New York 1982.

CLEMENS, JOHN: Polls, politics and populism. Aldershot 1983.

ENÄVAARA, REIJO: Unohdetun kansan puolesta SMP 20 vuotta.
Porvoo 1979.

ESKELINEN, HEIKKI: Urpo Leppänen hullu vai nero. Imatra 1987.

FRYKLUND, BJÖRN & PETERSON, TOMAS: Populism och missnöjes-
partier i Norden. Malmö 1981.

HELANDER, VOITTO: Vennamolaisuus populistisena joukkoliik-
keenä. Hämeenlinna 1971.

HELENIUS, RALF: Taistelu vaalivoitosta. Helsinki 1970.

HONKA, OLAVI: Muistelmia ja mielipiteitä. Porvoo 1972.

IONESCU, GHITA & GELLNER, ERNST: Populism - It's meanings
and national characteristics. London 1962.

LACKMAN, MARTTI: Taistelu talonpojasta. Oulu 1985.

LEHTINEN, LASSE: Populismi lastentautina konsensuksessa.
Alustus Hanasaaren populismi-seminaarissa
28.11.1985.

LINKO-LINDH, SILJA: Kunpa kansa tietäisi. Jyväskylä 1983.

MAALAMPI, OSSII: Kun alkoi asialinja. Jyväskylä 1971.

POUTIAINEN, EINO: Melkoisen kovaa leikkiä. Helsinki 1972.

RIKER, WILLIAM H.: Liberalism against populism.
San Francisco 1982.

SCANDINAVIAN POLITICAL STUDIES. Volume 9/1974.
Kööpenhamina 1974.

SHOKKIVAALIT. Toim. Eero Silvasti. Hämeenlinna 1970.

SMP:N PUOLUEOHJELMA. Vahvistettu Helsingin puoluekokoukses-
sa 6.8.1967. Porvoo 1968.

SMP:N VEROPOLIITTINEN ERITYISOHJELMA. Vahvistettu Seinäjoken puoluekokouksessa 8.8.1981. Seinäjoki 1981.

SUOMI K-LINJALLA. Keuruu 1974.

SUOMINEN, ILKKA: Itsetutkiskelua vai itsetyytyväisyyttä.
Alustus Hanasaaren populismi-seminaarissa
28.11.1985.

SÄNKIAHO, RISTO: Ovatko puoluerakennelmamme vanhentuneita.
Alustus Hanasaaren populismi-seminaarissa
28.11.1985.

TAMMIVAALIT. Toim. Heikki Eskelinen ja Pentti Huovinen.
Keuruu 1971.

UNOHDETUN KANSAN SIIVELLÄ. Helsinki 1970.

VENNAMO, VEIKKO YM.: Asialinjalla. Helsinki 1970.

VENNAMO, VEIKKO: Kulissien takaa Elettyä Mannerheimin,
Paasikiven, Kekkonen ja Koiviston aikaa.
Jyväskylä 1987.

MIELIPIDETIEDUSTELU SMP:N TOIMINNASTA. Taloustutkimus Oy.
Heinäkuu 1986.

VEIKKO VENNAMON HAASTATTELU EDUSKUNNASSA 5.10.1984.

Lehdistö:

AAMULEHTI 23.3.1983, 8.4.1983 ja 10.4.1983.

HELSINGIN SANOMAT 27.3.1983, 30.11.1985, 24.11.1986,
16.8.1987 ja 23.1.1988.

HELSINGIN SANOMAT kuukausiliite 21.11.1987.

HUVUDSTADSBLADET 1.12.1985.

ILTALEHTI 22.3.1983, 1.-4.4.1984, 11.8.1987 ja 11.9.1987.

ILTA-SANOMAT 19.1.1982, 27.4.1983 ja 30.11.1985.

KALEVA 2.10.1987.

KANSAMME PUOLESTA 4/1983

KANSAN TAHTO 6.5.1983.

KANSAN UUTISET 23.3.1983.

KARJALAN MAA 2.5.1983.

KAUPPALEHTI 28.6.1985.

LÄNSI-SAVO 11.3.1983.

SAVON SANOMAT 13.3.1983.

SUOMEN KUVALEHTI 18/1983.

SUOMENMAA 29.11.1985.

SUOMEN SOSIAALIDEMOKRAATTI 27.5.1983 ja 29.11.1985.

SUOMEN UUTISET 29.10.1981, 17.6.1987 ja 14.1.1988.

TIEDONANTAJA 11.8.1987.

TURUN SANOMAT 15.3.1983 ja 26.4.1985.

UUSI-SUOMI 6.5.1983, 29.11.1985 ja 6.10.1987.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO
HELSINGFORS UNIVERSITETS BIBLIOTEK
HELSINKI UNIVERSITY LIBRARY

KESKUSTAKAMPUKSEN KIRJASTO
CAMPUSBIBLIOTEKET I CENTRUM
CITY CENTRE CAMPUS LIBRARY

1050006543